

MİLLÎ MÜCADELE’NİN GİZLİ TEŞKİLATI: KARAKOL CEMİYETİ (1918-1920)*

Öğr. Gör. Mehmet Akif BAL**

Öz

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan mağlup ayrılmasından sonra Anadolu’yu işgal eden emperyalistlere karşı 1919-1922 yılları arasında verilen Millî Mücadele, Türk Milleti’nin çok yönlü katkısını ve mücadelesini ifade eder. Bu çok yönlü yapılanma içerisinde Birinci Dünya Savaşı boyunca Osmanlı ülkesini yöneten İttihatçılar da yer almış ve hemen hemen tüm kadrolarını Millî Mücadele hareketi içerisinde konuşlandırmışlardır. Millî Mücadele’nin askerî ve siyasi lideri Mustafa Kemal Paşa, tüm toplumsal kesimlerden olduğu gibi, İttihat ve Terakki mensuplarından da yoğun şekilde istifade etmiş hatta Millî Mücadele boyunca onların desteğini görmüştür. İttihatçı sivil ve askerî kadroların öncülüğünde kurulan ve Millî Mücadele uğruna çok ciddi faaliyetlere girişen kuruluşlardan biri de Karakol Cemiyeti’dir. Esasen İttihat ve Terakki’nin kontrolündeki Teşkilat-ı Mahsusa yapılanmasına dayanan ve özellikle millî hareketin lojistik ve haberleşme ihtiyaçları yanında azınlık çeteleriyle mücadele ederek Türk ve Müslümanların güvenliğini sağlayan Karakol Cemiyeti, 16 Mart 1920’deki İstanbul’un fiilen işgaline kadar varlığını sürdürmüş ve bundan sonra yerini TBMM’ye bağlı yeni yeraltı gruplarına bırakmıştır.

Anahtar kelimeler: İttihat ve Terakki Cemiyeti, Karakol Cemiyeti, Teşkilat-ı Mahsusa, Mondros Mütarekesi, İşgal, Sivil, Milis, Millî Mücadele.

The Secret Organization of the National Struggle: Karakol Society (1918-1920)

Abstract

The National Struggle between 1919-1922 against the imperialists who occupied Anatolia after the defeat of the Ottoman Empire in the First World War represents the multifaceted contribution and struggle of Turkish people. Wit-

Geliş Tarihi: 27 Eylül 2021 - Kabul Tarihi: 15 Kasım 2021.

Atıf Bilgisi: Mehmet Akif Bal, “Millî Mücadele’nin Gizli Teşkilatı: Karakol Cemiyeti (1918-1920)”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Cilt: 130, Sayı: 256, İstanbul 2022, s. 103-148.

* İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, T.C. Tarihi Anabilim Dalı tarafından 2001 yılında kabul edilen “Millî Mücadele’nin Başlangıcında İttihatçıların Rolü (1918-1920)” başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Gazi Üniversitesi TUSAŞ Kazan Meslek Yüksekokulu, mehmetakifbal@gazi.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-8995-8500.

hin this multi-faceted structure, the Unionists, who ruled the Ottoman country during the First World War, deployed almost all of their cadres in the National Struggle movement. Mustafa Kemal Pasha, the military and political leader of the National Struggle, benefited heavily from the members of the Committee of Union and Progress (CUP), as he did from all social segments, and even received their support throughout the National Struggle. One of the organizations established under the leadership of the Unionist civil and military cadres and engaged in serious activities for the sake of the National Struggle is Karakol Society. The Karakol Society, which was based on the Special Organization (Teşkilat-ı Mahsusa) structure under the control of the Committee of Union and Progress and ensured the logistic and intelligence needs of the national movement as well as the security of Turks and Muslims by fighting against minority gangs, continued its existence until the actual occupation of Istanbul on March 16, 1920. After that, it was replaced by new underground groups affiliated to the Grand National Assembly of Turkey.

Keywords: Union and Progress Association, Karakol Society, The Special Organization, First World War, Mondros Armistice, Occupation, Civilian, Militia, National Struggle.

Giriş

Millî Mücadele'nin ilk dönemlerine damgasını vurmuş önemli kuruluşlardan biri olan Karakol Cemiyeti; 30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden, İstanbul'un fiilen işgal edildiği 16 Mart 1920 tarihine kadar İstanbul ağırlıklı olmak üzere, Anadolu coğrafyasının hemen tüm bölgelerinde faaliyetlerini yürütmüş bir teşkilatlanmadır. Karakol Cemiyeti; Anadolu'da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde gelişen Millî Mücadele hareketiyle işbirliği halinde, Osmanlı Devleti'nin silah ve cephane depolarının üçte birinin yer aldığı başta İstanbul olmak üzere diğer cephane depolarındaki silahları gizlice Anadolu'ya taşımak, Mütareke gereği İstanbul'a çağrılmış Osmanlı subay ve memurlarını Anadolu'ya kaçırmak, işgalcilere karşı düzenlenen mitingleri organize etmek, işgal güçleri arasında istihbarat faaliyetleri yapmak, Türk ve Müslüman ahalinin güvenliğini sağlamak, azınlık çetelerinin faaliyetlerini engellemek, İstanbul ve Anadolu arasında gizli menzil hatları oluşturmak gibi çok farklı alanlarda yoğun şekilde faaliyet yapmıştır.

Karakol Cemiyeti, İttihat ve Terakki mensuplarınca meydana getirilmiştir. Çünkü, 1913-1918 yılları arasında Osmanlı Devletini fiilen yöneten İttihat ve Terakki Partisi mensuplarının savaş sonunda İtilaf güçlerince birer "savaş suçlusu" ve Ermeni meselesindeki politikaları nedeniyle "tehcir suçlusu" olarak ilan edilmeleri üzerine, İttihatçılar Mütareke döneminde aranmaya başlanmışlardır. İttihat ve Terakki Partisi bir taraftan da savaştan mağlup çıkılmasına neden olmuş bir siyasi harekettir ve halk nazarında da önem kaybetmiştir. Karakol Cemiyeti bu açılardan bir taraftan Millî Mücadele'yi teşkilatlandırırken diğer taraftan takip altındaki İttihatçıları da bünyesinde koruma altına alan bir özellik arz etmiştir. İttihatçılara yönelik İtilaf politikalarını Karakol'un kuruluşuna giden süreci eski Sadrazam Talat Paşa'nın şu ifadelerinde görmek mümkündür:

"Mondros'la beraber İngiliz gizli istihbarat teşkilatı Intellicens servisin meşhur ve maruf şahsiyetlerinden Kapiten Bennet'le Kolonel Maxwell,

Tepebaşı'ndaki İngiliz sadaret binasında karargâh kurduklarını, asıl gayenin İttihat ve Terakki bünyesinde toplanmış asker-sivil şahsiyetleri tevkiifle çeşitli yollardan yok ederek, Anadolu'yu muhtemel mukavemette yetişmiş insansız bırakmak.”¹

Mütareke konjonktüründeki böylesi durumlar; Enver, Talat ve Cemal paşalar gibi yurtdışına çıkan lider kadrosu nedeniyle başsız kalan İttihatçıları, hem tutuklanmamak hem de iktidarı tekrar elde etmek için Millî Mücadele'ye daha yoğun şekilde katılmaya yöneltmiştir. Böylelikle İttihat ve Terakki Partisinin ortalama beş yüz bin civarındaki üyesi, çalışmalarını İstanbul ve Anadolu'daki direniş hareketine aktarmışlardır. Bir Millî Mücadele kuruluşu olan ama altyapısı ve kuruluş süreci İttihatçılar tarafından şekillendirilen Karakol Cemiyeti, İttihatçıları işgalcilerin tehditlerinden korumak Millî Mücadele için Mustafa Kemal Paşa ile çalışmalar yapmak üzere faaliyetlere de girişmiştir.

Karakol Cemiyeti'nin meydana getirilmesi ise, 1918 Eylül ayının sonlarına doğru İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumisi'nde Başkumandan Vekili ve Harbiye Nazırı Enver Paşa'nın arkadaşlarıyla beraber hazır bulunduğu bir toplantıda şekillenmiştir. İttihatçı önderlerden Enver, Talat ve Cemal paşalar ile Karakol Cemiyeti'nin kurucu ismi Kara Kemal Bey, Kuruçeşme'deki Enver Paşa yalısında toplanmışlar, bu toplantıda Enver Paşa; Teşkilat-ı Mahsusa'nın o sıradaki reisi Hüsametdin Bey²'e, “*Şimdi Cihan Harbi'nin ikinci safhası başlamak üzeredir, vaktiyle Balkan Harbi'ni ikinci safhasında kazanmıştık.*” demiş ve “*Teşkilat-ı Mahsusa'yı resmen lağvedeceksiniz, fakat hakikatte bu teşkilat asla ortadan kalkmayacaktır. Bu galip devletlere karşı böyle olacak*” talimatını vermiştir. Enver Paşa ayrıca, dönemin Sadrazamı Ahmet İzzet Paşa ile konuştuğunu, Teşkilat-ı Mahsusa'nın bundan sonraki adının “*Umum Alem-i İslam İhtilal Teşkilatı*” olacağını söylemiştir.³ Talat ve Enver paşalar, Umum Alemi İslam İhtilal Teşkilatı'yla birlikte şarktaki orduyu ayakta tutmak, İslam aleminden özellikle Kırım İslam Cumhuriyeti ile onun Başkanı Seyyid Cafer Bey'den ve kapitalist İtilaf Devletleri aleyhtarları olan Rusya'dan geniş yardımlar görmek ve İstanbul'da Karakol Cemiyeti ile Teşkilat-ı Mahsusa'dan faydalanmak yollarıyla maksatlarına varacaklarını ümit etmekte hatta planlarını bu yolda hazırlamış bulunmaktaydılar.⁴ Üçüncü Cumhurbaşkanı ve o dönemin İttihatçılarından Celal Bayar da bu toplantıya dair; “*Memleketin durumunun gözden geçirildiğini, birinci derecede ordunun durumu ve müdafaa kabiliyetiyle ilgilenildiğini, telefonların işlediği, şifrelerin geldiği bu ortamda, en taze malumat üzere bir karara varılmak istendiğini*” ifade etmiştir.⁵

Alınan kararların etkisiyle İttihatçılar, Enver Paşa'nın Berlin'e yolculuğundan önceki birkaç gün içinde planladığı üzere direniş hazırlıkları içine gir-

¹ Cemal Kutay, *Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları*, Cilt: II, İstanbul 1983, s. 1124.

² Albay Hüsametdin Ertürk (1874-1961).

³ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul 1996, s. 167-168.

⁴ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt: I, İstanbul 1975, s. 82.

⁵ Celal Bayar, *Ben de Yazdım*, Cilt: I, İstanbul 1965, s. 8.

mişlerdir.⁶ İttihat ve Terakki Partisi bir taraftan da nihai savunma stratejisi gereği, savaş kaybedildiği takdirde Anadolu'da bir üstten savaşmaya devam etme kararındadır.⁷ Yapılan planlarla ilgili önemli bir nokta ise, gösterilecek direnişin ne şekilde yapılacağıyla ilgilidir. Direnişin yöntemiyle ilgili olarak Talat Paşa, “İster istemez çeteciliğe başlayacağız.”⁸ demiştir. Talat Paşa'nın ifadesi, Milli Mücadele'nin başlangıcında düşmana karşı etkili olacak milis harbi yönteminin ortaya konulmasıyla ilgili ilk ifadedir. Ancak bu fikir yeni olmayıp, milis yapılanmasının aslında İttihatçılarda uzun süre önce doğmuş hatta işlenmiş bir yaklaşım olduğu bilinmelidir.⁹ Diğer taraftan İttihatçılar, işgalcilerin takibinden kaçma ve ülkeyi işgalden kurtarma düşüncelerinin yanında uzun vadede tekrar iktidarı ele geçirebilmelerinin tek yolunun bu direnişte yer almaktan geçtiğini iyi bilerek hareket etmişlerdir.¹⁰ İlerleyen zamanlarda Mustafa Kemal Paşa ile aralarının açılmasına sebep olan olaylar da bu iktidar çalışmalarından kaynaklanmıştır.

Makalenin kaynaklarını; Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi ve ATASE Arşivinden tespit ettiğimiz belgelerden, Harp Tarihi Vesikaları Dergisi'ndeki belgelerden, konuyla ilgili birinci el kaynak diyebileceğimiz hatıralardan ve yapılan akademik kitap ve makalelerden oluşturduk. Ankara Üniversitesi TİTE Arşivi'ndeki Karakol Nizamnamesi önümüzü açtı. Mesut Aydın tarafından gizli gruplar üzerine yapılan çalışmada kullanılan ATASE belgeleri ise konuyu ifade etmemiz sırasında tamamlayıcı belgeler oldular. Atatürk'ün Nutku'nda geçen vesikalar ise, ciddi birer arşiv belgesi kıymeti taşıdılar. Dönemin tanığı; Ahmet İzzet Paşa, Hüsamettin Ertürk, Miralay Bekir Sami Günsav, Hüsnü Himmetoğlu, İhsan İdikut, Fahri Can, Şeref Çavuşoğlu, Hasene Ilgaz, Hamza Erkan Orhan, Ali Fuat Cebesoy, Kazım Karabekir, Enver Behnan Şapolyo, Halide Edip Adıvar, Muharrem Giray, Cemal Karabekir, Tarık Mümtaz Göztepe, Feridun Kandemir, Mazhar Müfit Kansu gibi önemli isimlerin kitap ve makalelerinden ciddi anlamda faydalandık. Selahi R. Sonyel, Bilal Şimşir, Stefanos Yerasimos Eric, Jan Zürcher, Bilge Criss, Ahmet Demirel, Mesut Aydın, Bülent Çukurova gibi önemli araştırmalara imza atmış isimlerin çalışmaları kaynakçamıza ciddi detay kattı. Genelkurmay Başkanlığı yayını olan *Türk İstiklal Harbi İdari Faaliyetler* çalışması çalışmamıza kılavuz oldu. Musa Gürbüz tarafından hazırlanan yüksek lisans tezi ise,¹¹ hem ilgili arşiv belgelerine hem de konuyla ilgili bibliyografyaya ulaşma açısından fayda arz etti.

1. Karakol Cemiyeti'nin Kuruluşu

Milli Mücadele'nin başlamasıyla beraber ortaya çıkan ve özellikle 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgaline kadar çok önemli hizmetleri yerine getiren cemi-

⁶ Philip Mansel, *Kostantinopolis, Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924*, Çev. Şerif Erol, İstanbul 1996, s. 360.

⁷ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, 2. Baskı, İstanbul 1994, s. 143.

⁸ Tayyip Gökbiçgin, *Milli Mücadele Başlarken*, Cilt: I, Ankara 1959, s. 8.

⁹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: I, İstanbul 1991, s. 136.

¹⁰ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, İstanbul 1995, s. 55-56.

¹¹ Musa Gürbüz, *Karakol Cemiyeti*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi (Danışman: Prof. Dr. Mustafa Kafalı), Ankara 1987.

yetlerin başında Karakol Cemiyeti gelmiştir. Gizli bir teşkilat yapısına sahip Karakol Cemiyeti, aslında sivil çalışma kolları bulunan ama askerî disipline dayanan bir cemiyettir. Cemiyet, birçok kaynağa göre Mütareke zamanlarında ortaya çıkan ve İttihatçı önderlerin kuruluşunda önyak oldukları bir kuruluştur. Millî Mücadele'de önemli bir yer tutan ve İttihatçılar tarafından kurulmuş olan Karakol Cemiyeti, Teşkilat-ı Mahsusa ile beraber düşünüldüğünde daha anlaşılır olmaktadır.

Karakol Cemiyeti, bahsedildiği üzere Mondros Mütarekesi'nin yaklaştığı tarihlerde ve Enver Paşa'nın yalısında yapılan toplantıda Sadrazam Talat Paşa'nın verdiği talimatla Kara Kemal Bey tarafından kurulmuştur. Kara Kemal Bey¹² aldığı talimatlardan sonra yine İttihatçılardan Erkânıharp Miralayı Kara Vasıf Beyle¹³ görüşmüş; Talat Paşa'dan emir aldığını, İttihatçılıkta sebat edeceklerin gizli bir teşekkülle birbirine bağlanması ve bir parola kabul ederek bu suretle birbirlerini tanımaları gerektiğini ifade etmiştir. Kara Kemal Bey İttihatçıların bir araya gelmelerini, Ermeni tehcirinden dolayı İtilaf Devletleri tarafından yapılacak İttihatçı tevkifatını düşünerek söylemiştir. Karakol ismi ise Kara Kemal Bey ve Kara Vasıf beylerin isimlerinin başındaki "Kara" sıfatından yola çıkılarak ortaya konulmuştur.¹⁴

Karakol Cemiyeti'nin kuruluşunda Teşkilat-ı Mahsusa'nın dönüşümü önemlidir. Çünkü, harbin sonunun belli olduğu bir dönemde yani Ekim 1918'de birçok İttihatçı kuruluş gibi Teşkilat-ı Mahsusa da kendisini değişik yapılara dönüştürmüştür. Talat ve Enver paşalar öteden beri hükümetin gizli ve özel işleriyle meşgul olan ve adına Teşkilat-ı Mahsusa namıdiğer "Umuru Şarkiye" denilen gizli teşkilatı, "Umum Alem-i İslam İhtilal Teşkilatı" ve Karakol Teşkilatı şeklinde devam ettirmek arzusu ve kararında olmuşlardır.¹⁵ Bu dönüşümde emirleriyle etkili olan Enver Paşa, Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Hüsametdin (Ertürk) Bey'e; Teşkilat-ı Mahsusa'yı resmen lağvetmesi gerektiğini ancak, bundan sonraki isminin de "Umum Âlem-i İslam İhtilal Teşkilatı" olacağı talimatını vermiştir. Teşkilat-ı Mahsusa lağvedilince, bütün zabitan kadrosu çeşitli kolordulara dağıtılmıştır.¹⁶ Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarının önemli bir kısmı ise, Mütareke konjonktürü gereği Karakol Cemiyeti içerisinde yer almıştır.

Karakol'un kuruluş amaçları içinde İtilaf Devletleri'nin kurdukları tertibata karşı; Anadolu hesabına istihbarat yapmak, malzeme-i harbiye kaçırmak, Anadolu'ya zabıt ve memur göndermek,¹⁷ İtilaf Devletleri'nin silahlandırdıkları Rum çetelerine karşı İslam halkının mal, can ve ırzlarını güvenlik altına almak, Rum patrikhanesinin İslam köylerine musallat ettikleri siyasi Rum çetelerini etkisiz hale getirmek ve İstanbul halkının bozulmuş olan moralini

¹² İaşe Nazırı Kemal Bey (1868-1926).

¹³ Mustafa Vasıf Karakol (1880-1931).

¹⁴ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 204-205.

¹⁵ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt: I, s. 81.

¹⁶ *Fuat Balkan'ın Hatıraları*, Hazırlayan: Metin Martı, İstanbul 1998, s. 48.

¹⁷ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt: I, s. 80.

düzeltilmek ihtiyacı¹⁸ önemli yer tutmuştur. Bu amaçlarla Rum çetelerine karşı İstanbul'un Anadolu yakasından başlayıp Kocaeli'ne kadar uzanan bölgeyi kapsayacak bir harekât planlanmasına başlanmış ve İstanbul'dan Ankara'ya uzanacak gizli bir yol (menzil) oluşturulmuştur.

Karakol Cemiyeti'nin kuruluş tarihi konusunda farklı bilgiler söz konusudur. Karakol Cemiyeti'nin kuruluşuyla ilgili olarak Genelkurmay Başkanlığı, 13 Kasım 1919 tarihini vermektedir.¹⁹ Ancak Karakol Cemiyeti'nin kuruluş tarihi daha eski olmalıdır. Bu açıdan, Sivas Kongresi sıralarında Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol ile ilgili söyledikleri çok önemlidir. Mustafa Kemal Paşa kongre faaliyetleri için Sivas'tayken Kara Vasıf Bey'e bir tartışma esnasında; *"Ben Mondros Mütarekesi üzerine İstanbul'a gelince, kurulmuş olan bu Karakol Teşkilatı'nın hedefini çok iyi öğrendim."*²⁰ demiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın bu ifadeleri, Karakol Cemiyeti'nin daha mütareke sıralarında (Ekim-Kasım 1918) kurulduğunu ortaya koymaktadır. Çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın İstanbul'a 13 Kasım 1918'de gelmesi ve 15 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılması göz önüne alındığında, Karakol'un kuruluşu Genelkurmay Başkanlığı'nın ifade ettiği 13 Kasım 1919'dan çok öncesine gitmektedir. Konuyla ilgili Betül Arslan tarafından yazılan makaleye göre, Cemiyet kurucularından Baha Sait Bey'in o dönemlerdeki Kafkasya ziyaretleri sırasında Ruslarla görüşmelerinde Ruslara sunduğu bir belgede Karakol'un kuruluş tarihiyle ilgili önemli bilgiler yer almaktadır. Buna göre;

*"Bolşeviklere, Türkiye'deki milli hareket hakkında bilgi vermek için Karakol Cemiyeti kurucularından Baha Sait Bey'in Kafkasya'ya gelirken yanında getirerek sunduğu; 'Hukuk-ı Beşer ve İstiklal-i Milliye Muhafaza Eden Karakol Cemiyeti Türkiye Merkez-i Umumi'si'nin Sureti Teşkilî' başlıklı belgede; 'İstanbul'da teşekkül eden ilk 'Milli Kongre'den sonra bu teşkilat arasında 'Karakol' adında 'hafî ve bitaraf' bir müessese doğdu' denilmekte ve Karakol teşkilatının '20 Teşrinievvel (Ekim) 1918'de İstanbul'da kurulduğu belirtilmektedir. Belgeyi yazan ve Kafkasya'ya götüren şahsın Karakol Cemiyeti'nin kurucularından Baha Sait Bey olduğu dikkate alınrsa, bu tarihin yani 20 Ekim 1918 tarihinin Karakol Cemiyeti'nin kuruluş tarihi olduğu ortaya çıkmaktadır."*²¹

Bu bilgi, Karakol Cemiyeti'nin daha Mondros Mütarekesi imzalanmadan önce vücuda getirildiğini ortaya koymaktadır. Aslında böyle bir yapılanma, harbin sonunun yaklaştığının görülmesi üzerine şekillenmiş bir durum olarak kabul edilmelidir. Diğer bir ifadeyle İttihat ve Terakki, savaşın sonunun yaklaştığını anladığı için muhtemel bir direniş için çeşitli adımlar atmıştır denilebilir.

¹⁸ *Türk İstiklal Harbi (T.İ.H.), İdari Faaliyetler*, Cilt: VIII, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975, s. 107.

¹⁹ *Türk İstiklal Harbi (T.İ.H.), İdari Faaliyetler*, Cilt: VIII, s. 107.

²⁰ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 323.

²¹ Betül Arslan, "Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Erzurum 2004, s. 32.

2. Karakol Cemiyeti Nizamnamesi

Karakol Cemiyeti, amaç ve hedeflerini içeren yoğun bir nizamname hazırlamış ve bu doğrultuda hareket etmiştir. Nizamnamenin tam başlığı, “Karakol Cemiyeti’nin Teşkilat-ı Umumiye Nizamnamesi”dir. Nizamnamenin alt başlığında “Karakol Cemiyeti Türkiye Merkez Umumisi” ifadesi geçmekte ve devamında “Hukuk-ı Beşer ve İstiklal-i Milliye Muhafaza Eder” denilmektedir. Nizamname toplam sekiz sayfa ve 18 maddeden oluşmaktadır. Nizamnamenin ilk sayfasında 5 madde yer almaktadır. Diğer 7 sayfada ise cemiyetle ilgili detaylı açıklamaları içeren 13 maddeye rastlanmaktadır. İlk sayfada yer alan beş maddenin ilkinde, cemiyetin maksat ve gayeleriyle ilgili olarak şu bilgiye yer verilmiştir: “Saadet-i beşeriyeyi temin, istiklal ve hukuk-ı milliyeyi istihsal ve tamam-ı vatanı müdafaya çalışan bir cemiyet vardır. İsmi ‘Karakol’dur.” İkinci sayfadan başlayıp devam eden 13 maddenin ilkinde ise şu ifade yer almaktadır: “Karakol Cemiyeti milletin vahdeti, hürriyet ve hakimiyet-i mutlakasını ve vatanın siyasi ve coğrafi ve iktisadi tamamı ve istiklalini te’min ve muhafazaya çalışır.”²²

Nizamnamenin detaylarına yönelik olarak Karakol’un önde gelen isimlerinden Dr. Fahri Can şu bilgileri vermiştir:

“Karakol Cemiyeti, milletin vahdetini, hürriyet ve Hakimiyet-i Mutlakasını vatanın, siyasi, coğrafi, iktisadi, tamamiyet ve istiklalini temine çalışır. İş bu mukaddesat-ı tabiiye-i milliye ve mülkiyeyi muhıl her nevi ukut (bağlantı), kuyut (kayıtlar) ve şurut (şartlar) sureti kat’iyyede red ve keenlem yekün ad ve ilan eder.”²³

Galatalı Şevket Bey ise, Karakol Cemiyeti’nin amacı hakkında şu detayları anlatmıştır:

“... çoğunluğu Araplardan teşkil eden yerlerden gayri olan düşmanlar çıkarılacak, bunun için memleket bir harabe haline gelinceye kadar ve (gerekirse) bütün Türk Milleti yok oluncaya kadar mücadele edilecek, teşkilatlar tamamen askeri hüviyette olacak fakat mücadele alenileşinceye kadar her şey gizli cereyan edecekti. Bir üst makamdan verilen emirleri ifa etmeyenleri ve bunun ifası hakkında yüksek fedakarlık ve basiret göstermeyenleri, şahsi menfaat sağlayanları, düşmanla el ele verip Türk ve Müslümanları imha edenleri, hayat pahasına da olsa gerek düşmana ve gerekse en yakınlarına Cemiyetin sırlarını ifşa edenleri idam edecektik.”²⁴

Karakol Cemiyeti nizamnamesinde belirtilen hedefler doğrultusunda ve özellikle İttihatçı kesim üzerinden, Anadolu’da geniş bir teşkilatlanma çabasına girişmiş, gerek kendi inisiyatifiyle direniş teşkilatları kurmuş

²² Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTEA), Kutu No: 299, Gömlek No: 34, Belge No: 34-2.

²³ Fahri Can, “Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu?”, *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 4, Sayı: 48, İstanbul 1963, s. 258.

²⁴ Hüsnü Himmetoğlu, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt: I, s. 84-85.

gerekse kendi inisiyatifleri dışında kurulan (ancak içinde eski İttihatçıların önemli rol oynadığı) direniş kuruluşları üzerinde denetim sağlamaya çalışmıştır. Özellikle Batı Anadolu'daki işgal bölgesinde yoğun faaliyetler göstermiştir.²⁵ Cemiyetin tam manasıyla Müdafaa-i Hukuk doktrinine dayandığı ve aksiyon programını buna göre ayarladığı anlaşılmaktadır. Nitekim cemiyet, Reisi Kara Vasıf Bey tarafından Sivas Kongresi'nde temsil edilmiştir.²⁶

Karakol Cemiyeti'nin "Teşkilat-ı Umumiye Nizamnamesi"ne göre, bir Merkez-i Umumi teşkil olunarak faaliyet sahası tespit ve tanzim edilmiştir. Cemiyetin, Merkez-i Umumisi beş mes'ul murahhasan ibaret olup, her murahhasın kendi ihtisas sahasında mesai yapmasına itina edilmiştir. Seçilmiş bütün mes'ul murahhas, seçtikleri muavinleri vasıtasıyla kendi teşkilatlarını, kısım ve şubelere ayırmıştır. Her şubenin gizlilik ve titizlik içinde vazife yapmaları planlanmış olup, bir şubenin diğerinden haberdar olmasına, şahısların tanınmamasına gayret sarf edilmiştir.²⁷ Gizli cemiyet, denenmiş "hücre sistemine" göre, yedi kişilik hücrelerle teşkilatlanmıştır. İlk hücre, eski İstanbul'un merkezi Mahmut Paşa Camisi'nin önündeki meydanda bulunan kahvehanede Baha Sait ile Kara Vasıf tarafından kurulmuştur.²⁸ Cemiyet azalarının isimleri meçhul olup sadece numaralıdır: 55, 555, 88 gibi.²⁹

Karakol Cemiyeti'nin bünyesinde farklı konular için çalışacak çeşitli birimler oluşturulmuş olup, bu birimler şunlardır:

1. Siyaset-i umumiye istihbarat, umum-ı hariciye.
2. Propaganda ve karakol şubelerinin tesisi ve teşkilatı.
3. Milli ordu ve muharebe çeteleri teşkilatı seferberlik ve harekât-ı harbiye.
4. Kuvve-ı Umumiye, esliha, mühimmat malzeme tedarik ve ihsan.
5. Umur-ı maliye ve hesabiyeye.
6. Nakliyat ve sevkiyat.
7. Muharebe muvasala.
8. Muamelat-ı zatiye mahakim ve umur-ı cezaiye.

Sayılan faaliyetler, Karakol Cemiyeti'nin Merkezi Umumisi'ne bağlı beş daire tarafından idare edilmiştir.³⁰

3. Karakol Cemiyeti'nin Teşkilatlanması

Karakol Cemiyeti'nin kurulmasına yönelik ilk adımı atan Kara Kemal Bey'in, kuruluş fikrini ileri sürmesinden sonra cemiyetin teşkilatlanması çoğunluğunu subayların oluşturduğu askeri bir kadro tarafından sağlanmıştır.

²⁵ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 71-72.

²⁶ Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1991, s. 8.

²⁷ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, İstanbul 1992, s. 30.

²⁸ Eric Jan Zürcher, *Millî Mücadele'de İttihatçılık*, Çev. Nüzhet Salihoğlu, 2. baskı İstanbul 1995, s. 124.

²⁹ Fahri Can, "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu?", s. 257.

³⁰ Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952*, s. 522.

Ancak, kurucuların isimleri hakkında kaynaklarda farklı bilgiler verilmektedir. Dönemin Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Hüsametdin Ertürk,

“Kara Kemal; Kara Vasıf Bey yanında eski İttihatçılardan Baha Sait’i, Ali Çetinkaya’yı Yenibahçeli Şükrü’yü, Çerkez Reşid’i, Refik İsmail ve Sevkiyatçı Rıza’yı teşkilata kattığı gibi daha sonra eski İttihatçılardan Karadeniz Boğazı Kumandanı Erkânıharf Miralay Galatalı Şevket, İstanbul’da bulunan sabık Kafkas Fırkası Kumandanı Erkan Harp Kaymakamı Kemaleddin Sami, Erkanıharf Miralay Edip, Piyade Kaymakamı Japon Rıza Bey ile Karakol’un ilk Heyet-i Merkeziyesini teşkil etmiş ve ‘K.G.’ rumuzlu bir mühür de kazdırmıştır.”³¹

derken, Genelkurmay Başkanlığınca yayınlanan bir çalışma;

“Karakol’un kurucuları ve idarecileri olarak, Kara Vasıf, Miralay Galatalı Şevket Onuncu Kafkas Fırkası Kumandanı Kaymakam Kemalettin Sami, Kaymakam Edip, Binbaşı Ali Rıza, Mütেকait Yüzbaşı Baha Sait Dava Vekili (Avukat) Refik İsmail, Dr. Abdülhaluk Adnan, Erkan-ı Harp Kaymakamı Çolak Selahaddin beylerin”³²

isimlerini vermektedir. Kuruculardan Baha Sait Bey’e göre ise; kurucular üç kişiden ibarettir. Bunlar; Albay Kara Vasıf Bey, Dava Vekili Refik İsmail Bey emekli Yüzbaşı Baha Sait Bey’dir.³³

Karakol’un kurucuları hakkındaki isim listeleri bazı kaynaklara göre değişiklikler arz etse de, bilinmesi gereken esas konu Karakol Cemiyeti’ni idare eden isimlerin Kara Vasıf ve Galatalı Şevket beylerin olduğudur. Karakol Cemiyeti’nin kuruluş tüzüğü, genel görev yönetmeliği ve programı gibi gizli belgelerinin kaleme alınıp hazırlanmasında, kuruluşun sekiz bölümde toplanan faaliyetlerinin yürütülmesi ve denetiminde başkan Kara Vasıf Bey’den sonra emeği geçen en yetkili yönetici ise Baha Sait Bey’dir.³⁴

Karakol Cemiyeti’ne üye olacaklar ile ilgili birer tören düzenlenmiş olup, üye adaylarına cemiyet yönetmeliği imzalatılmış ve sonra yemin ettirilerek üyelikleri kabul edilmiştir. Yemin, siyah bir Türk bayrağına sarılan Kur’an-ı Kerim’e el basmak şeklinde olmuştur.³⁵ Bununla birlikte bazı kaynaklarda, üyelikle ilgili olarak, *“Karakol Cemiyeti’nde üye kaydı gibi seromoni yoktur”* ifadeleri geçmektedir. Buna göre; amaç için çalışanlar, memleketin halinden üzüntü duyanlar cemiyetin tabii üyeleridir. İttihatçıların hemen hepsi, askerî kıtaat karargâhları, hükümet teşekkülleri, telgrafçılar, Süleyman Nazif, Velid, Kara Kemal, Salih Reis ve kardeşi Ferit Hamal, Osman Kahya, Kızılay Cemiyeti ve diğer şahısların hizmetlerinden faydalanılmıştır.³⁶

³¹ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 205.

³² *Türk İstiklal Harbi (T.İ.H.), İdari Faaliyetler*, Cilt: VIII, s. 107.

³³ Fethi Tevetoğlu, *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, s. 4.

³⁴ Fethi Tevetoğlu, “Millî Mücadele Kahramanlarından Baha Sait Bey”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 16, Ankara 1989, s. 217.

³⁵ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, İstanbul 1953, s. 23; Ergun Hiçyılmaz, “Bozkurt” *Yazarı Ajan Armstrong ve Casusluk Örgütleri*, İstanbul 1997, s. 93.

³⁶ Hasene Ilgaz, “Karakol Cemiyeti”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Sayı: 1, İstanbul 1981, s. 12.

Karakol Cemiyeti'nde bilhassa yazı işlerini yürütenler, takma (müstear) isimler kullanmışlardır. Mesela Mustafa Kemal Paşa'nın takma adı "Nuh", Galatalı Şevket'in "İsa", Ali Fuat Cebesoy'un "Musa", Kara Vasıf'ın "Cengiz"dir.³⁷ Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen vesikalarda "Nuh" ismi kullanılmıştır. Nitekim, Mustafa Kemal Paşa'ya 10.01.1920 tarihinde Miralay Şevket imzası ile Ali Fuat Paşa aracılığı ile gönderilen bir belge, Nuh Bey'e (Mustafa Kemal Paşa'ya) hitabı ile yazılmıştır.³⁸ Karakol Cemiyeti'nin vesikalarından bir kısmını Adnan (Adivar) Bey saklamış ancak vesikalarla daha çok Çolak Kemaleddin Paşa ilgilenmiştir.³⁹

Teşkilatın kuruluşunda ilk bilgi sahibi olanlar; Balıkesir'deki Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet Bey, Bursa'daki Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey, İzmit'teki Fırka Kumandanı Rüştü Bey, Samsun ve Sivas'taki kolordu kumandanlarından Refet ve Selahattin paşalardır. Karakol Cemiyeti ayrıca; Erzurum Müdafaa-i Hukuk Murahhası Jandarma Binbaşı Kazım Bey, Garbi Anadolu Redd-i İlhak Cemiyeti murahhasları Vasıf (Çınar), Necati beyler ve Kocaeli Murahhası Sırrı Belli beylerle de irtibatla olmuştur.⁴⁰ Karakol Cemiyeti'nin bu çalışmaların tesiriyle 40 bin kişilik bir mevcuda ulaştığı bilgisi ifade edilmektedir.⁴¹

Bir müdafaa-i hukuk cemiyeti özelliği taşıyan Karakol Cemiyeti'nin kuruluş merkezi ise, İstanbul'da Babiali Caddesi'ndeki Resne Fotoğrafhanesi'nde Baha Sait Bey'e ait yazıhanedir.⁴² Bununla birlikte Karakol Cemiyeti'nin Merkezi Umumisi; İstanbul içinde belirli olmamakla beraber ekseriyetle Taksim'de Refik İsmail Bey'in yazıhanesinde, Ayaspaşa'da Namık Paşa Konağı'nda oturan Şevket Bey'in evinde, Nişantaşı'nda tekrar Galatalı'nın (Şevket Bey) evi ile Kemaleddin Sami'nin evinde, Sultanhamamı'nda Naci Bey'in yazıhanesinde ve muhtelif evlerde toplanmıştır. Bazı kollarla, bilhassa mali kolla temas yeri, 1 numaralı Vakıf Hanı'ndaki Üsküdarlı Ahmet Halim'in yazıhanesi olmuştur. Rauf (Orbay) Bey de İstanbul'da bulundukça bu toplantılara gelmiştir.⁴³ Cemiyet üyeleri Rauf Bey'le bilhassa, her gün değişen vaziyeti, azınlıkların arttıkça artan şımarıklıklarını ve mevcut hükümetin zaafı yüzünden meydana gelen durumlara karşı neler yapmak gerektiğini konuşmuşlardır.⁴⁴

Karakol Cemiyeti tüm Anadolu'da teşkilatlanmaya çalışmış ancak İstanbul Karakol'un ana teşkilatlandığı merkez olmuştur. Çünkü, Anadolu için ihtiyaç duyulan insan unsuru, silah ve cephane, istihbarat gibi çok önemli başlıkların elde edileceği en önemli mevki İstanbul'dur. Cemiyet, bu özelliği nedeniyle İstanbul'u dört mıntıkaya ayırmıştır. Birinci Mıntıka İstanbul (Fatih) olup, kumandanlığına Kaymakam (Yarbay) Mustafa Muğlalı, yardım-

³⁷ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 20.

³⁸ *Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (H.T.V.D.)*, Sayı: 20, Yıl: 6, Numara: 518, Ankara 1957.

³⁹ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 12.

⁴⁰ Ergun Hiçyılmaz, "Bozkurt" Yazarı Ajan Armstrong ve Casusluk Örgütleri, s. 93.

⁴¹ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, s. 23.

⁴² Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952*, İstanbul 1995, s. 520.

⁴³ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Sayı: 1, İstanbul 1981, s. 13.

⁴⁴ Feridun Kandemir, *Hatırladıkları ve Söyleyemedikleriyle Rauf Orbay*, İstanbul 1965, s. 29.

cılığına ise Kaymakam Hafız Besim Bey getirilmiştir. İkinci Mıntıka Beşiktaş'tan Rumeli Boğazı'na kadar ki alan olup, kumandanlığına Binbaşı Çopur Mustafa Bey, yardımcılığına Resne Kadısı İbrahim Bey görevlendirilmiştir. Üçüncü Mıntıka Bakırköy ve havalisi olup, kumandanlığına Maltepe Binicilik Mektebi Kumandanı Paşabahçeli Şükrü Bey getirilmiştir. Dördüncü Mıntıka ise Üsküdar havalisi olup, kumandanlığına Ortaköylü Binbaşı Mehmed Bey, yardımcılığına ise Yüzbaşı Remzi Bey tayin edilmiştir. Mıntıkalar süratle bucak, bucaklar ise ocak teşkilatlarını kurmuşlardır.⁴⁵ Teşkilatlanmış mıntıkalardan sorumlu isimler hızla harekete geçmiş ve çok önemli adımlar atmışlardır. Bu açıdan, Maltepe Endaht Mektebi'ndeki Binbaşı Necati Bey, milli çetelerin giydirilmesi ve gıdalarıyla ilgilenmiş; Eyüp, Bakırköy ve Kasımpaşa civarında faaliyette olan Kasımpaşalı Bahriyeli Şevket (Doruker), Bahriye'yi Karakol Cemiyeti'ne bağlamıştır.⁴⁶ Karakol ve Kuva-yı Milliye için gayrete geçen bu isimler yanında; Şehzadebaşı Kafkas Fırkası, Üsküdar İtfaiye Taburu, Üsküdar Jandarma Taburu, Müstahkem Mevki Kıtaaatı, Maltepe Binicilik Mektebi ve diğer pek çok askerî birlik Karakol Cemiyeti'nin emrinde hizmet vermişlerdir.⁴⁷

İstanbul'da milli teşkilatı kuranlar, mahalli kolları ilk önce ahalisi Müslüman olan semtlerde işe başlatmışlardır. Bu semtler içinde öncülüğü Topkapı yapmıştır. Sonra sırasıyla Şehremini, Eyüpsultan, Kasımpaşa, Beyazıt, Aksaray, Bakırköy, Üsküdar, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköy, Anadolu Hisarı, Beykoz, Kavak, Sarıyer, Büyükdere, Beşiktaş ve Galata gelmiştir.⁴⁸ Anadolu bağlantısının önemi dolayısıyla, Karakol iki kanat halinde teşkilatlanmıştır. Kanatlardan biri, ilçe teşkilatlarına bölünen şehrin içindeki teşkilattir. Kaymakam (Yarbay) Hüsametdin (Ertürk) idaresindeki Topkapı ilçe teşkilatı bunların ilki ve en etkilisidir. Diğer kanat, Binbaşı Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) komutasındaki Anadolu'ya kaçış sistemi olan "Menzil Hatı"dır.⁴⁹ Menzil teşkilatının kurulması için Karakol Cemiyeti'nin devlet kurumlarıyla ama özellikle Harbiye Nezâreti'yle yürüttüğü gizli çalışmalar çok önemlidir. Öyle ki, Harbiye Nezâreti'ndeki her şube Karakol Cemiyeti'yle gizli çalışma yapmış, böylece istenilen her şey kolayca temin edilmiştir. Bu irtibatla, Karakol Cemiyeti'nin askerlerce kurulmuş bir yapı olmasının etkisi de büyüktür.

Cemiyetin kurucuları kendi aralarında vazife taksimatı yapmışlardır. Bu açıdan Kemalettin Sami Bey'in askerlerle, Kara Vasıf Bey'in entelektüellerle, Ali Rıza Bey'in takacı, mavnacı gibi nakliyatçılarla temas etmesi kararlaştırılmıştır.⁵⁰ Karakol'un istihbarat servisinin yönetimi ise Kurmay Yarbay Edip Servet Bey'in kontrolünde olmuştur. İlk zamanlardaki uygulamalardan sonra

⁴⁵ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, s. 23.

⁴⁶ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 11.

⁴⁷ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, s. 22.

⁴⁸ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 208.

⁴⁹ Eric Jan Zürcher, *Millî Mücadele'de İttihatçılık*, s. 126-127.

⁵⁰ Fahri Can, "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu?", s. 258.

bir yandan düşman karargâhlarına bir yandan da işbirlikçiler arasına sızma eylemleri yapılmıştır. Bundan başarılı sonuçlar alındığı görülmüştür. Yabancı elçilik personelleri arasında konulan Karakolcular aracılığı ile çok sayıda belge elde edilmiş, aleyhteki karar ve bilgiler şifreli telgraflarla Anadolu'ya ulaştırılmıştır.⁵¹ Milli harekete karşı olan kuruluşlarda görev alanlardan, Miralay Halil Bey ve Polis Üçüncü Şube Müdürü Nevzat (Tandoğan) Bey gibi isimler hakikatte gizli teşkilata dâhil, zahiren İngiliz Muhipler Cemiyeti'ne kayıtlı hareket etmişlerdir.⁵²

Cemiyet başka alanlarda da etkili olmaya çalışmıştır. Bu alanlardan biri gümrük kapıları olmuştur. Karakol Cemiyeti, gümrükleri elinde tutan İttihatçıları teşkilatlandırarak gümrük memurları arasında kendi adamlarından müteşekkil bir kadro kurmaya önem vermiştir. İttihatçı karşıtı İstanbul Gazetesi dahi bu sebeple 13 Mayıs 1919 tarihli nüshasında:

“Cereyan-ı vekayiden anlaşıldığına göre, idare-i mezkurede halen müstahdem bulunan ekabir memurunin İttihatçılardan mürekkep olması hadisat-ı salifenin tekevvününe bais olmaktadır. Celb-i dikkat ederiz. Gümrük gibi mühim bir şube-i idareyi hala İttihatçıların ellerinde mi bulunduracağız?”⁵³

diye yazmıştır. Bunun gibi, Kazım Karabekir Paşa'nın komutasındaki 15. Kordü'yu kontrol etmek maksadıyla daha sonraları Erzurum'a gelen İngiliz subayı Rawlinson da anılarında, Trabzon'da mühürlenmiş bir paketinin aradan uzun bir müddet geçmiş olmasına rağmen kimse tarafından açılmadığını, buna kimsenin cesaret edememiş olduğunu belirtmiştir.⁵⁴ Karadeniz limanlarına Karakol Cemiyeti'nce teşkilat elemanları yerleştirildiğine göre, bu mühürün teşkilatın mührü olabileceği göz önünde tutulmalıdır. Teşkilatın İstanbul'da faaliyet gösterdiği süre içinde, Anadolu'ya geçen şahısların eline “K.G.” mühürlü tavassut vesikaları verilmiştir.⁵⁵

Karakol Cemiyeti'nin mali kısmıyla en fazla ilgilenen isimler Topçuoğlu Nazmi (Eski Ticaret Bakanı) ve Sapançalı Baki beylerdir. Toplanan paralar yalnızca silah sevkiyatında kullanılmıştır. Bu konu dışında herkes cemiyet için para almadan çalışmıştır. Memurlar, hükümetin harcırahıyla ilgili yerlere gönderilmiştir. Bu açıdan denilebilir ki, teşkilat için sarf edilen paranın büyük kısmı yine hükümetin hazinesinden çıkarılmış ve sarf edilmiştir.⁵⁶ Teşkilata para toplamak üzere Eyüp Sabri, Tolcalı Süleyman, Üsküdarlı Ahmet Halim ve Şükrü beyler ayrılmıştır. Teşkilata para bakımından Kasaplar Cemiyeti Reisi Kara Ahmet Efendi çok yardım etmiştir.⁵⁷ Cemiyet, Milli Mücadele açısın-

⁵¹ Ergun Hiçyılmaz, *Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e*, İstanbul 1990, s. 35.

⁵² Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 304.

⁵³ Bülent Çukurova, “Kurtuluş Savaşında İstanbul Gizli Grupları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 5, Ankara 1986, s. 519.

⁵⁴ Alfred Rawlinson, *Adventures in the Near East (1918-1922)*, London 1924, s. 354.

⁵⁵ Bülent Çukurova, “Kurtuluş Savaşında İstanbul Gizli Grupları”, s. 520.

⁵⁶ Hasene Ilgaz, “Karakol Cemiyeti”, s. 14.

⁵⁷ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, Ankara 1957, s. 124.

dan önemli isimlere para yardımı da yapmıştır. Karakol Cemiyeti'nin maddi yardımında bulduklarından biri Rauf (Orbay) Bey'dir. Rauf Bey'in Anadolu'ya geçişi sırasında gerekli beş bin lirayı Topçuoğlu Nazmi Bey vermiştir. Rauf Bey, Amasya'dan itibaren her işlerini bu para ile gördüklerini söylemiştir.⁵⁸ Cemiyetin kasasından ilk para çıkışı ise 1920 yılı başlangıcında Heyet-i Temsiliye'nin kararıyla Romanya'ya gönderilen Edip Servet Bey'e harcırah verilmesidir.⁵⁹ Bu durumlar, Karakol Cemiyeti'nin Mustafa Kemal Paşa'nın başkanı olduğu Heyet-i Temsiliye'nin bazı harcamalarını üstlendiğini de ortaya koymaktadır.

4. Karakol Cemiyeti'nin Faaliyetleri

4.1. Lojistik ve Güvenlik

Karakol Cemiyeti'nin gerçekleştirdiği faaliyetlerin içinde, İstanbul ve Anadolu arasındaki karayolu bağlantısını güvenli hale getirme konusu önemli bir yer tutmuştur. Çünkü Kocaeli bölgesinde İngiliz işgali sırasında oluşmuş Rum çeteleri, Anadolu ile İstanbul arasındaki her türlü bağlantıyı sağlayan bu yolun güvenliğini bozacak çalışmalar içerisinde olmuşlardır. Bu amaçla, Hidiv'in Dudullu'daki köşkü ve paşaların konakları Kuva-yı Milliyecilerin yöredeki teşkilatlanma çabaları için birer toplanma mahalli haline getirilmiştir. Yapılan toplantıların birinde ve belki de ilkinde, Çamlıca-Kısıklı-Dudullu-Kartal-Büyük ve Küçük Bakkalköyler üzerinden Gebze'ye kadar uzanan alanda faaliyet gösteren özellikle Rum çetecilerin zararsız hale getirilmesi ve İstanbul'daki Rum çetelerine karşı tedbir alınması kararı kendini göstermiştir.⁶⁰

Dolayısıyla Kocaeli bölgesinde ama özellikle İstanbul'a doğru uzanan yarımada bölümünde teşkilat kurma çalışmaları Mütareke'nin hemen akabinde başlamıştır. Bölgedeki çalışmaların başlatılması Enver Paşa'nın yurtdışına çıkmasından önceki zamanlara kadar gitmektedir. Enver Paşa'nın planına göre, I. Dünya Savaşı'ndan beri elde bulundurulmuş çete, kaptan ve komutanların durum dolayısıyla gerek İstanbul, gerekse İstanbul yöresinde harekete geçirilmesi ve ihtiyaçların Harbiye Nezâreti'nce karşılanması öngörülmüştür. Teşkilat-ı Mahsusa Reisi Hüsametdin Ertürk de, kendisinin dahi teşkilat kurmak için çalışmalarda bulunmak üzere Adapazarı'na gidip döndüğünü ve Kurmay Yüzbaşı Manisalı Cemal'in ise aynı gayeyle Adapazarı'na gönderildiğini beyan etmektedir.⁶¹ Çünkü Kocaeli yarımadası, İstanbul ve boğazların tampon bölgesi olarak kabul edilmiştir.⁶²

Karakol Cemiyeti, Üsküdar'dan başlayıp Ankara'ya kadar uzanan bölgenin hem güvenliğinin sağlanması hem de Türk köylerine yardım için, Kocaeli mıntıkasını idare etmek üzere Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) Bey'i Maltepe Askeri

⁵⁸ Feridun Kandemir, *Hatırladıkları ve Söyleyemedikleriyle Rauf Orbay*, s. 33.

⁵⁹ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 14.

⁶⁰ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: I, s. 137.

⁶¹ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 71.

⁶² Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, Ankara 1994, s. 69.

Endaht (Atış) Mektebi Müdürlüğü'ne tayin etmiştir. Güzergâhın İstanbul teşkilatı Kemaleddin Sami Bey'e; Üsküdar mıntıkası ise Jandarma Komutanı Remzi, Topçu İhsan, Ahmet Halim, İmam Naci, Kalender Hasan Efendi, Tevfik Sukuti beylerin idarelerine verilmiştir.⁶³

İstanbul-Kocaeli yolu üzerinde sadece Türklerin değil, İtilaf Devletleri'nin ve onlarla birlikte hareket eden azınlık çetelerinin de beklentileri söz konusu olmuştur. İstanbul'u Anadolu'ya bağlayan Kocaeli yolunu daima kontrol altında tutmak için gayret sarf eden başta Şile Yeniköyü olmak üzere Bak-kalköy, Paşaköy ve civarı Rumları, İngiliz ve Yunanlıların yardımıyla ayrı ayrı müteaddit çeteler teşkil ettikleri gibi İzmit havalisinde kuvvetli Ermeni çeteleri de kurulmuştur. Geyve Boğazı'nın bazı Rum köyleri de bu çetelere katılmışlardır.⁶⁴ Ayrıca İngilizler; Haydarpaşa, İzmit, Eskişehir, Ankara istasyonlarını askerî kuvvetler yerleştirerek bu hattı büyük oranda kontrollerine almışlar ve Alemdağı'nda tel örgülü bir karargâh meydana getirmişlerdir. Bu şekilde meydana getirilen Rumların Todori çetesiyle Ermenilerin Antranik çeteleri, Kocaeli mıntıkasındaki İslam ahaliye büyük zararlar vermeye başlamıştır.⁶⁵ Karakol Cemiyeti tedbir olarak, Rum ve Ermeni faaliyetlerine karşı milis kuvvetleri oluşturmaya çalışmış, aynı mıntıkada yaşayan özellikle Karadenizli çetecileri kazanarak onlardan silahlı bir kuvvet vücuda getirmiştir.⁶⁶

Yörede Karakol'un kontrolündeki Kuva-yı Milliye'yi teşkilatlandıranlar; genelde terhis edilmiş olan Osmanlı birliklerinin subayları, İzmit'in işgalinden sonra içerilere çekilip direnişe karar veren subaylar ile İttihat ve Terakki yönetimi döneminde tayin edilen kaymakamlar ve mutasarrıflarla savaş suçlusu olarak suçlanıp tutuklanma ihtimali olan yöneticilerdir.⁶⁷ Milli faaliyetlerin yörede süratle ve aksamadan yürüyebilmesi için faaliyet sahasının mıntıkalara ayrılması düşünülmüştür. Bu doğrultuda Kocaeli Umum Kumandanlığı'nı Yenibahçeli Şükrü (Oğuz) Bey üzerine almıştır. Komutanlığın merkezi, Maltepe Endaht (Atış) Mektebi olmuştur. Kadıköy mıntıkasına Veysel Orhan, Gebze'ye Dayı Mesut, Şile'ye Yusuf Ziya, Kartal'a İhsan, Beykoz'a Murat Bey kumandan tayin edilmişlerdir.⁶⁸ Adapazarı'nda yerleşmiş olan Yüzbaşı Ramiz, Hopalı Yüzbaşı Rauf, Trabzonlu Doktor Yüzbaşı Raik beylerle bazı arkadaşları Adapazarı'na memur edilmişlerdir. Bu isimler, Meto Hüseyin ve Mehmet beylerin geniş yardımlarıyla milli müfrezeler teşkil etmiştir.⁶⁹ Ayrıca, 24. Fırka Kumandanı Süvari Kaymakamı Atıf Bey'in cesaretinden ve mühim tedbirlerinden faydalanılmıştır.⁷⁰ Kocaeli Kuva-yı Milliye Komutanı Yenibahçeli Şükrü Bey'in müfrezelerine kumanda edenler ise; Gebze'de Dayı Mesut,

⁶³ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, Ankara 1957, s. 124.

⁶⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953, s. 375.

⁶⁵ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 123.

⁶⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 376.

⁶⁷ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 131.

⁶⁸ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 376.

⁶⁹ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 125.

⁷⁰ Tarık Mümtaz Göztepe, *Vahideddin Mütareke Gayyasında*, İstanbul 1994, s. 261.

Şile'de Yavuz Ziya, Kefken'de İpsiz Recep, Beykoz taraflarında Korsan Murat, Kadıköy mıntıkasında Teğmen Bekir Kaleli, Veysel ve İhsan beylerdir. Bu müfrezelerden başka Kocaeli'nde müstakil çetelerden Yahya Kaptan, Büyük Arslan, Küçük Arslan Çeteleri ile Bayram Kaptan Çetesi, Derviş Kaptan Çetesi, Kardeşko Hasan Çetesi, Akıncı Bedri, Yavuz Fehmi, Demir Hulusi, Arap Ali Kaptan, Halil Kaptan ve Rıfat Kaptan müfrezeleri de faaliyette olmuşlardır.⁷¹ Karakol'un kontrolündeki müfrezeler, silah ve cephanelerini Nadir Ağa Çiftliği'nden, Maltepe Endaht Mektebi'nden, Kadıköy İtfaiye Bölüğü'nden almışlardır.⁷² Bölgedeki Karakol Cemiyeti'ne bağlı Kuva-yı Milliye çetelerinin içinde, evvelce Teşkilat-ı Mahsusa'ya mensup çok sayıda isim de vazife almıştır.⁷³ Teşkilat-ı Mahsusa'da çalışmış teşkilatçı kimselerden Yahya Kaptan, Bulgar Sadık, Yüzbaşı Nail beyler buralarda milis faaliyetlerinde bulunmuşlardır.⁷⁴ Ayrıca, Teşkilat-ı Mahsusa'nın önde gelenlerinden Eşref Kuşçubaşı da yurda dönmüş, Adapazarı'na geçip Teşkilat-ı Mahsusa'ya mensup fedailerden bir müfreze kurarak, Adapazarı Kuva-yı Milliye Kumandanlığı'nı üzerine almıştır. Teşkilat-ı Mahsusacıardan Sadık Baba, Mülazım Sarı Mustafa, Mülazım Hurşid, Çengelköylü Şevket ve Çamur İzzet beyler de onun yanında yer almışlardır.⁷⁵ Bu mevkideki düşman destekli çeteleri imha etmek maksadıyla yirmi iki seyyar grup teşkil edilmiştir.⁷⁶

Karakol'un Kocaeli teşkilatı tamamlanınca, Rum ve Ermeni çetelerini ortadan kaldırmak ve mıntıkanın emniyetini sağlamak için harekete geçilmiştir. Bu işe Şile'deki Bakkal Todori'den başlanmıştır. Yunanlı bir Erkânıharp Kaymakamı veya Miralay olup Mavri Mira denilen komitenin de elebaşısı sayılan Todori, İngilizlerin himayesi altında çalışmıştır. Bakkaliye malzemesi namı altında Yunan ve İngiliz kaynaklarından gönderilen silah, cephane ve bomba sandıkları onun dükkanına getirilmiş ve taksim edilmiştir. Todori'nin faaliyetlerini engelleme vazifesi Demir Hulusi grubuyla, Sadık Baba ve Osman Kaptan'a verilmiştir.⁷⁷ Todori Rum çetesi, başlatılan harekattan sonra imha edilmiş, Ermeni Antranik ise Bahçecik'te tamamen ortadan kaldırılmıştır. Yine Rum çetelerinden Paşaköylü Milti Kaptan'ın üç yüz elli kişilik çetesiyle, Şile Yeniköylü Yani çetesi de Değirmen Çayırı'nda tamamen imha edilmiştir. Bunlardan başka yine Türk köylerini basıp, halkı öldüren Pehlivanoğulları'ndan üç kardeşle, Yorgi çetesi, Mandra ile Kefken arasında bastırılarak yok edilmiş, Darıcalı Yorgi çetesi Tuzla civarında, Karamürsel Artin çetesi de milli müfrezelerle müsademeden sonra ortadan kaldırılmıştır.⁷⁸ Bölgedeki milli faaliyetler azınlık çeteleriyle sınırlı tutulmamış, Enver Paşa'nın muhafızlarından Çakır Efe ile birlikte bazı kimseler, yörede Türk-

⁷¹ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 125.

⁷² Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 125.

⁷³ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 206.

⁷⁴ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 71.

⁷⁵ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 180-181.

⁷⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 377.

⁷⁷ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 377.

⁷⁸ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 126.

lere zulüm yapan bir İngiliz çavuşunu ve bir Fransız yüzbaşısını da öldürmüşlerdir.⁷⁹

Diğer taraftan Şile'de İpsiz Recep çetesi, İzmit havalisinde Dayı Mesut Müfrezesi, Geyve tarafından Albayrak çetesi faaliyette olup, İstanbul'dan gizli olarak kaçanları himaye etmişlerdir.⁸⁰ Bu teşkilatlar içinde Kefken yarımadası tarafında özellikle İpsiz Recep Reis'in önemli faaliyetleri görülmüştür. Karakol Teşkilatı'nın yaptığı görev bölümüyle, Recep Reis Kefken'e komutan olarak atanmıştır. Kuva-yı Milliye, Recep Reis'in milli harekete katılmasıyla Batı Karadeniz kıyılarında ve bu kıyılara yakın iç kesimlerde önemli ölçüde söz sahibi olmuştur.⁸¹ İpsiz Recep çetesi, Rum ve Ermeni çetelerini sindirdiği gibi bölgedeki isyancılar için de bir korku unsuru haline gelmiştir.⁸² Ayrıca, İstanbul'dan deniz yoluyla Anadolu'ya geçebilmek, Recep Reis ve adamları sayesinde mümkün olabilmıştır. Takalarla silah ve cephane kaçırılması da onun bilgisi ve koruması altında yapılmıştır. İpsiz Recep faaliyetlerini, kendisine karargâh olarak seçtiği Kefken Adası'ndan yürütmüştür.⁸³

Karakol Cemiyeti'nin yaptığı faaliyetler ve oluşturduğu direniş kuvvetleri İstanbul-Anadolu yolunu açmış, güvenli hale getirmiştir. Türk köyleri, Rum ve Ermeni çetelerine karşı rahat bir nefes almıştır. Bundan sonra, Üsküdar'dan Anadolu içlerine kadar bir menzil teşkilatı kurulmuştur. Memleketin en münevver kitlesi İstanbul'da olduğundan, menzil teşkilatının kurulmasından sonra İstanbul'dan Anadolu'ya geçenler bu yoldan Ankara'ya gidebilmişlerdir. Hatta birçok subay, fikir adamı, siyasi şahsiyetler bu menzil teşkilatı vasıtasıyla Ankara'ya geçmiştir.⁸⁴

4.1.1. Karakol Cemiyeti'nin Bir Üssü: Üsküdar Özbekler Tekkesi

Milli teşkilatlanma faaliyetleri sonucunda bu bölge Karakol Cemiyeti'nin etkisi altına alınmış ve güvenli bir menzil hattı kurulmuştur. Menzil hattının başlangıcı ise Üsküdar Sultantepe'deki Özbekler Tekkesi olmuştur.⁸⁵ Çünkü o dönemde işgal kuvvetleri tekke, mescit ve camilerden fazla şüphelenmemişlerdir.

Tekkenin başındaki Şeyh Ata Efendi ve Özbekler Tekkesi'nde bulunan dervişler, çevrelerine gündüz ümit telkinleri yaparken gece silahlanıp Nakkaş Karakolu'ndan tekkeye kadar olan yolları tutmuşlar, Kuva-yı Milliye için gerekli silah ve cephaneleri tekkeye taşımışlardır. Tekkede toplanan silah ve cephane, Karakol Cemiyeti'nin fedailerini eliyle Büyük Çamlıca'nın arkasından dolanarak Libadiye'deki göz doktoru Esat (Işık) Paşa'nın çiftliğine aktarılmak üzere, Kısıklı İmamı Nuri Hoca'nın Libadiye'deki evinin yanındaki mezarlığın

⁷⁹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: I, s. 137.

⁸⁰ Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, İstanbul 1944, s. 20-21.

⁸¹ Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, İstanbul 1987, s. 108.

⁸² Ali Sarıkoyuncu, *Milli Mücadelede Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992, s. 142.

⁸³ Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, s. 108.

⁸⁴ Enver Behnan Şapolyo, *Kuwayı Milliye Tarihi*, s. 126.

⁸⁵ Mehmet Akif Bal, "Milli Mücadele'de Üsküdar Özbekler Tekkesi", *Arşiv Dünyası Dergisi*, Sayı: 9, Ocak 2007, s. 56-57.

içine saklanmıştır. Buradaki silah ve cephane münasip zamanlarda tomruk taşıyan arabaların alt bölümüne yerleştirilerek Alemdağ'ında gizli karargâh kuran milli kuvvetlere iletilmiştir.⁸⁶ Menzil hattı, Üsküdar'dan Merdivenköyüne ve Kurna Köyünden Tepeviran'a, Köseler'e, Kırçali'ye, Sakallar'dan Ulupınar'a, Çalıköyünden Demirciler'e, Şabanlar'a, Arifiye, Çarcama ve Lefke'ye doğru uzanarak Bolu'dan Ankara'ya gitmiştir.⁸⁷ Gizli güzergâh üzerinde önem taşıyan mevkillerden bir diğeri Merdivenköy'dür ve Karakol Cemiyeti'nin lojistik amaçla kullandığı mühim merkezlerden biri de Merdivenköy'deki Bektaşî Tekkesi'dir.⁸⁸

Özbekler Tekkesi'ne kabul edilmek için; "beni İsa yolladı"⁸⁹ şeklinde bir parola kararlaştırılmıştır. Tekkenin sorumlusu Şeyh Ata Efendi, gündüzleri Üsküdar'ın çarşı ve kahvelerinde dolaşp, tespit edilmiş parola ile Anadolu'ya kaçacak kimseleri bulup dergâha toplamıştır. Gelenleri on beşer, yirmişer kişilik kafieler haline koymuş, gerekli emniyet tedbirlerini aldıktan sonra, Çamlıca'nın eteklerinden işgal muntıkası dışına çıkarmıştır.⁹⁰ Bu hat üzerinden ilk etapta; Meclis-i Mebusan Reisi Celaleddin Arif Bey, Yozgat Mebusu İsmail Fazıl (Cebesoy) Paşa, Kocaeli Mebusu İbrahim Süreyya Bey, Halide Edip Hanım, Doktor Adnan Bey, Manisa Mebusu Reşit (Çerkez Ethem'in abisi), Nuri Bey, Keskinli Rıza Bey, eski subaylardan Mavanoğlu Nevres Bey, Cami (Baykurt) Bey, Binbaşı Saffet Bey'le birlikte İsmet (İnönü) Bey, Abbas takma adlı Yunus Nadi Bey, İzmit mebusu Sırrı (Bellioğlu) Bey, Trabzon Mebusu Hüsrev (Gerede) Bey, Enver Paşa'nın eniştesi Kazım (Orbay) Bey, Naim Cevat, İstanbul'dan Ankara'ya silah kaçırarlardan Besalet (Binbaşı Hüsrev Bey'in kardeşi), Kurmay Yarbay Seyfi Bey gibi Millî Mücadele yanlısı önemli kişiler Ankara'ya gönderilmiştir.⁹¹ Özbekler Tekkesi aracılığıyla gelenlerin Ankara'ya gönderilmesine Maltepe'deki Karakolcu Yenibahçeli Şükrü Bey aracılık edip İzmit'teki Dayı Mesud'a göndermiş, o da yolcuları güvenle Ankara'ya yollamıştır.⁹²

Tekke bir taraftan da posta merkezi gibi çalışmıştır. İstanbul'dan Anadolu'ya, Anadolu'dan İstanbul'a en emniyetli haberler bu kanaldan ulaşmıştır. Bilhassa Anadolu'ya geçmiş bulunan Kuva-yı Milliyecilerin İstanbul'daki aileleriyle irtibatları en ziyade bu posta vasıtasıyla temin edilmiştir.⁹³ Özbekler Tekkesi'nde gizli hastane kurulmuş ve Rum ve Ermeni eşkiyalarıyla çarpışırken, düşman işgali altındaki cephane depolarını basarken yaralanan Kuva-yı Milliyeciler burada yatırılmış, gizlice gelen doktorlarca tedavi edilmişlerdir.⁹⁴

⁸⁶ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990, s. 215-216.

⁸⁷ Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, s. 19.

⁸⁸ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 12.

⁸⁹ Halide Edip Adivar, *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul 1962, s. 57. İsa, Karakol Cemiyeti'nin üst yöneticilerinden Galatalı Şevket Bey'in müstear adıdır.

⁹⁰ Kadir Mısıroğlu, *Kurtuluş Savaşında Sankli Mücahitler*, İstanbul 1993, s. 256.

⁹¹ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 320-321.

⁹² Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayı Milliye Tarihi*, s. 126.

⁹³ Kadir Mısıroğlu, *Kurtuluş Savaşında Sankli Mücahitler*, s. 256.

⁹⁴ Mustafa Kara, *Tekkeler ve Zaviyeler*, s. 216.

İngilizler bu menzil teşkilatını haber alınca, 4 Nisan 1920 tarihinde İzmit'in kuzeyinden üç kol olarak taarruza geçip, Kandıra yolunu kapatmak istemişler fakat Kuva-yı Milliye müfrezeleri İngilizlerle müsademeye girişerek onları geri püskürtmüştür. Bunun üzerine İngilizler ancak tel örgüler arkasında Alemdağı'ndan İzmit'e kadarki sahillere yerleşebilmişlerdir. İngiliz taarruzundan sonra İzmit ve havalisindeki Kuva-yı Milliye kumandanlığını Dayı Mesut üzerine almıştır.⁹⁵ İngilizlerin yaptığı baskınlardan sonra deşifre olan başta tekke Şeyhi Ata Efendi olmak üzere tekkede bulunanlar Ankara'ya gitmişler. Bundan sonra geçişler yine bölge üzerinden devam etmiş ama daha farklı yollardan yapılmıştır.⁹⁶

4.2. Azınlık Çeteleriyle Mücadele

Karakol Cemiyeti'nin İstanbul-Ankara arasındaki menzil hattını oluştururken uğraşmak zorunda kaldığı en önemli mesele, İstanbul ve Kocaeli bölgelerindeki Ermeni ve Rum çeteleri olmuştur. Fakat bu çetelerin esas karar merkezleri ise İstanbul'daydı. İtilaf Devletleri'nin de desteğini alan İstanbul'daki Rumların taşkınlıkları o kadar artmıştır ki, Rumların Ayasofya Camii'nin minarelerine Yunan bayrağı ve çan asmak üzere bir teşkilat kurdukları dahi etrafa şayi olmuştur. Tehlikeli durumun farkında olan Karakol Cemiyeti, Türklere yönelik saldırılara karşı İstanbul'daki tertibatını almıştır. Karakolcu Yüzbaşı Yenibahçeli Şükrü Bey, Galiçya'dan gelmiş olan Hücum Taburu'nu genel Rum taşkınlıklarına karşı Beyoğlu'nda bir resmî geçit yaptırarak Taksim Kışlasına yerleştirmiştir.⁹⁷ Bununla birlikte, İstanbul'da şimdi Kurtuluş denilen ve o dönemde Rumların çoğunluk olduğu Tatavla Mahallesinde 40 metre boyunda Bizans bayrağı hazırlanmış ve bir emrivaki ile Ayasofya Camii'nin iki minaresi arasına asılmak istenmiştir. Bunu duyan Harbiye Nezâreti, gönüllü subay ve erlerden bir takımı bomba ve dinamitlerle donatıp, Ayasofya Camii'ni beklemek ve Rumları buraya yaklaştırmamakla vazifelendirmiştir.⁹⁸ Âdeta birer canlı bombalı kalkan haline getirilen askerlerin yer aldığı bu olayda, Karakol Cemiyeti'yle Harbiye Nezâreti'nin ortaklaşa harekete giriştiği görülür. Ayasofya Camii'ne göz dikenleri önleme vazifesi, Karakol'a hizmet eden Hücum Taburu Kumandanı Yenibahçeli Şükrü Bey'e verilmiştir. Verilen karara göre, Ayasofya Camii'ne karşı herhangi bir tecavüz silahla karşılanacak, eğer Rum çetelerin üstün kuvvetlerle hücumu karşısında mukavemet kırılacak olursa caminin minarelerine can ve kubbelerine haç takmalarına fırsat verilmeden Ayasofya Camii dinamitlerle havaya uçurulacaktır. Karakol'un kontrolündeki Hücum Taburu'nun dehşet uyandıran ve her taraftan işitilen bu kararı karşısında Ayasofya'ya göz dikenler yıldırılmış ve geri adım attırılmıştır.⁹⁹

⁹⁵ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 127.

⁹⁶ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 320.

⁹⁷ Enver Behnan Şapolyo, *Kuvayi Milliye Tarihi*, s. 124.

⁹⁸ Fahrettin Kırzioğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, Erzurum 1977, s. 16; Kandemir, *a.g.e.*, s. 30.

⁹⁹ Hamza Osman Erkan, "İşgal Altındaki İstanbul'da Ayasofya'yı Kurtaran Kahraman", *Dün ve Bugün*, Cilt: II, Sayı: 32, İstanbul 1956, s. 5.

Karakol Cemiyeti, İtilaf Devletleri'ne mensup askerlerin Türklere yönelik tacizlerini de karşılıksız bırakmamıştır. Örneğin, İstanbul Gülhane Parkı'nda çarşafı Türk kadınlarına taarruz etmeye yeltenen üç Fransız deniz eri, bıçakla ağır surette yaralanmış ve ifade vermeden ölmüşlerdir. Bunları vuranlar ise yakalanamamıştır. Diğer taraftan Beyoğlu'nda bir ticarethaneye arama bahanesiyle girerek, aradıkları kimselerin üzerlerinde bulunan cüzdan ve kıymetli saatleri ceplerine indirmeye başlayan Ermeni asıllı bir İngiliz polis çavuşu ile iki İngiliz polisi kısıvrak yakalanarak bağlanmış ve otomobillerle Hacı Osman Bayırı'na kadar götürülüp orada bırakılmışlardır.¹⁰⁰ Karakol Cemiyeti, bu ve benzeri faaliyetleriyle işgal altındaki İstanbul'da Türk ve Müslümanların hem can güvenliğini hem de haysiyetini koruyacak adımlar atmış, azınlık çetelerine ve İtilaf kuvvetlerine ise durmaları gereken yeri göstermiştir.

4.3. Propaganda

Karakol Cemiyeti'nin İstanbul'da yapmaya çalıştığı faaliyetlerden belki de en önemlisi, İstanbul halkının Milli Mücadele'ye katılımı sağlamak olmuştur. Çünkü İstanbul'da meydana getirilecek tesirli bir kamuoyu, işgalciler üzerinde ciddi etkiler bırakacak ve durum işgalcilerin tüm Anadolu'daki faaliyetlerinin zayıflamasına etki edecektir. Karakol Cemiyeti, yaptığı propagandayla halkı sevk ve idare etmeyi gerçekleştirebildiği gibi ümidi zayıflamış halktaki milli hissiyatı en üst seviyeye de çıkarmıştır.

Karakol Cemiyeti bu konudaki gizli faaliyetlerini en çok yüksek tahsil gençliği arasında göstererek, gençlerin Milli Mücadele'ye iltihaklarını temin etmiştir.¹⁰¹ Bunlar arasında Erkan-ı Harbiye Mektebi, Darülfünun'un muhtelif şubeleri, hukuk ve mülkiye mekteplerinin talebeleri vardır. Vatanperver talebeler İstanbul ve Anadolu milli teşkilatında geniş bir şekilde yer almışlardır.¹⁰² Teşkilat mensuplarının kahve ve ev görüşmeleri yanında Cuma namazını müteakip tertip ettikleri sohbetler ile daha müspet bir netice elde edilmiştir.¹⁰³

Karakol Cemiyeti, Türk Milleti'nin milli hissiyatını yükseltmek amacıyla yapılan ve özellikle İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali zamanında hız kazanan protesto mitinglerinde bütün kadrolarını kullanmıştır. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da Yunanlılar tarafından işgaline tepki olarak Karakol, 19 Mayıs'ta Fatih'te büyük bir protesto mitingi düzenlemeyi üstlenmiştir. Bunu; 20 Mayıs'ta Üsküdar'da, 22 Mayıs'ta Kadıköy'de, 23 ve 30 Mayıs'ta Sultanahmet'te yapılan diğerleri izlemiştir.¹⁰⁴ Fatih'te yapılan mitingde Karakolcular halkın arasına girmiş,¹⁰⁵ diğerlerinde olduğu gibi bu faaliyette de Karakol Cemiyeti üyeleri

¹⁰⁰ Muharrem Giray, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: I, Sayı: 11. İstanbul 1962, s. 345.

¹⁰¹ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 375.

¹⁰² Muharrem Giray, "Karakol Cemiyeti", s. 345.

¹⁰³ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s. 42.

¹⁰⁴ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 163.

¹⁰⁵ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân*, Cilt: II, İstanbul 1986, s. 223.

ile Teşkilat-ı Mahsusacılar yanyana gelmiştir. Nitekim, Teşkilat-ı Mahsusacı ve Tanin Matbaası'nın müdürlüğünü yapmakta olan Şeref Bey, İzmir'in işgali üzerine Tanin Matbaası'nda sabaha kadar çalışarak, gizlice dizdirilen beyannameleri Fatih Belediyesi önünde toplanan vatandaşlara dağıtmıştır.¹⁰⁶ Karakol'un basın yayın ve propaganda ekibinde sadece Şeref Bey yoktur. Süleyman Nazif, Yunus Nadi, Ebuzziyazade Velid, Celal Nuri gibi önde gelen yazarlar da Karakol ile birlikte çalışmışlardır.¹⁰⁷

Karakol Cemiyeti, mitinglerde yaptığı çok yönlü propaganda sonucunda halkın mücadelenin içine çekilmesini sağlamıştır.¹⁰⁸ Halkın mitingler ve oluşturulan kamuoyu üzerinden mücadeleye katılımı ise; hem milli hareketin halk nazarında meşrulaşması, hem dünya kamuoyunun Anadolu'daki milli hareketi bir sivil bağımsızlık hareketi olarak tanıyıp ciddiye alması, hem de uzun savaşlarda yıpranmış halkın elinde kalan son varlığı ile mücadeleye destek vermesi yanında, bir taraftan da halkın gözünde İttihatçıların itibar kazanmasına yol açmıştır.

Karakol Cemiyeti'nin halkı harekete sevk eden faaliyetleri işgal sıralarında en üst düzeye çıkmış ancak Karakol Cemiyeti sadece bu durumlar için propaganda çalışması yapmamıştır. Karakol'un kitleleri harekete geçirmek adına yaptığı organizasyonlardan bir diğeri, Ermeni tehirci suçlamasından dolayı 10 Nisan 1919'da İstanbul'da idam edilen Yozgat Boğazlıyan eski Kaymakamı Kemal Bey'in cenaze törenidir. Kemal Bey'in Ermeni Tehirci suçlamasıyla Bayezid Meydanı'nda idam edilmesi sırasında öyle bir toplumsal hissiyat meydana getirilmiştir ki, bir İngiliz istihbarat subayı dahi durumu, "*cenazede çok sayıda Genç Türk'ün bulunduğunu ve merasime katılması için 1.000'e yakın davetiye gönderildiği*" şeklinde rapor etmiştir.¹⁰⁹

Karakol Cemiyeti, İtilaf kuvvetleri içinde de propaganda faaliyetlerinde bulunmuştur. Örneğin, Fransız kuvvetlerine bağlı olup Eyüp yakınındaki Rami Kışlası'nda barındırılan Cezayirli askerler, Cuma namazı için Eyüp Sultan Camii'ne geldikleri zaman Karakol ile irtibatlı Vaiz Kemal Efendi onlara, Müslüman kardeşleri bir saldırıya uğradığı taktirde özellikle kardeşlerine sadık olmaları gerektiğini ima etmeye çalışmıştır. Etki altına alınan Cezayirliler, Türklere bir saldırı olması durumunda yardım edeceklerine söz vermişlerdir. Nitekim 28 Haziran 1919'da Rami Kışlası'nın cephane deposunda yangın çıkmış, bombaların patlaması sonucu depo tümüyle tahrip olmuştur. Cezayirli askerlerin hiç birisinin bu olayda yara almaması, olayın Karakol Cemiyeti'nin bir sabotajı olarak anlaşılmasına yol açmıştır.¹¹⁰

4.4. Silah ve Cephane Nakli

Karakol Cemiyeti'nin etkisini gösterdiği diğer alan İstanbul'dan Anadolu'ya silah kaçırma faaliyetleridir. Mondros Mütarekesi'ne göre Osmanlı ordusu-

¹⁰⁶ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 303.

¹⁰⁷ İhsan İdikut, *Türk Lavrensleri*, s. 34.

¹⁰⁸ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 150.

¹⁰⁹ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 162.

¹¹⁰ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 158.

nun silahlarının pek çoğu İtilaf Devletleri'ne teslim edilmiştir. Teslim edilen Osmanlı silahları büyük çoğunlukla İstanbul'a gönderilmiştir. Gelen silahlar yanında İstanbul ve civarında farklı silah depoları da mevcuttu. İstanbul'daki ana silah deposu ise Maçka Silahhanesi'dir. İtilaf Devletleri Anadolu'nun çeşitli yerlerinden topladıkları silah mekanizmalarını İstanbul'da Maçka Silahhanesi'ne depolamışlardır. Ayrıca Tophane ve Sütlüce imalathane ve tamirhaneleri; Gülhane, Zeytinburnu ambarlarıyla beraber her türlü silahın bir araya getirildiği merkezlerdir.¹¹¹

İstanbul bu özelliğinden dolayı, Anadolu'daki ve İstanbul'daki Kuva-yı Milliye teşkilatlarına silah kaçırılması sırasında Karakol'un en önemli faaliyet alanı haline gelmiştir. Nitekim Kuva-yı Milliye için gerekli silahların büyük çoğunluğu, İtilaf kuvvetlerinin el koyduğu Osmanlı depolarına yapılan baskınlardan sağlanacaktır.¹¹² Bu amaçla silah depolarına yakın yerlerde gizli teşkilatlanmalar ortaya çıkmıştır. Hatta Karakol Cemiyeti'yle bağlantılı çalışan Binbaşı Cemal Bey'in gayretleriyle Maçka Silahhanesi'nde bir teşkilat kurulmuştur. Cemal Bey ve teşkilatı, yeni silahları İngilizlere vermemiş aksine İngilizlerin istedikleri silahlar yerine eski silahları sandıklamış ve İngilizlere teslim etmiştir.¹¹³ İstanbul'dan silah kaçırılmasının bir diğer önemli noktası ise Anadolu'daki birçok silahın kullanılmaz halde bulunmasıdır. Çünkü İtilaf Devletleri'nin Anadolu'dan toplayıp İstanbul'a taşıdığı silahların en önemli tarafı, mekanizmaları çalıştıracak parçalar olmalarıdır. Ağır silahların kullanılabilmesi için bunların kaçırılmasına ihtiyaç vardı. Bu açıdan gizli silah sevkiyatı işlerini yöneten Karakolcu ve Çanakkale Müstahkem Mevki Komutanı Galatalı Şevket Bey; 10. Kafkas Tümeni Komutanı Yarbay Kemalettin Sami Bey, depoların en yakın amiri olan Harbiye Dairesi Birinci Şubesi Müdürü Kurmay Binbaşı Nazım Cevad Bey ve Maçka Silahhanesi Müdürü Topçu Yüzbaşı Şevki Bey gibi subaylarla işbirliği içinde olmuştur.¹¹⁴

Silahların gizlice teminiyle birlikte diğer bir önemli mesele ise, elde edilen silahların Anadolu'ya nakli meselesidir. Silah sevkiyatında İstanbul halkı ile İstanbul Mavnacıları, Hamallar ve Arabacılar Cemiyeti, Rüşumat ve Deniz Yolları ile Polis memurlarının el birliği halinde yardımcı oldukları Karakol Cemiyeti, ambarlar ve depolardaki silahları, geceleyin ve kapıları gizlice açılmak suretiyle boşaltmıştır.¹¹⁵ Silahların sevkiyatında yardımcı olan sivil teşkilatların çoğu da aslında, harp zamanında İstanbul'un iaşesinden sorumlu aynı zamanda Karakol Cemiyeti kurucularından Kara Kemal Bey tarafından kurulmuş teşkilatlardır. Sevkiyatçı Ali Rıza Bey, kaçırılmak üzere olan silahları denizden takacılar, motorcular vesair deniz vasıtalarıyla

¹¹¹ Cemal Karabekir, *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, Haz. Aykut Kazancıgil, İstanbul 1991, s. 10.

¹¹² Eric Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, s. 126.

¹¹³ Cemal Karabekir, *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, s. 26.

¹¹⁴ *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, Haz. Muhittin Ünal, İstanbul 1994, s. 241-242.

¹¹⁵ Tank Mümtaz Göztepe, *Vahideddin Mütareke Gayyasında*, s. 259.

Karamürsel, Mudanya gibi Anadolu iskelelerine sevk etmiştir.¹¹⁶ Sevkiyat işinin güçlenmesinde ayrıca, savaştan önce İttihat ve Terakki Partisi İstanbul Merkez Müfettişi olan Memduh Şevket (Esental) Bey'in de katkısı çoktur. Mütareke'nin ilk günlerinde Memduh Şevket Bey, daha önceleri üyelerine direniş ruhu aşılama suretiyle teşkilatlandığı İmalatçılar ve Ameleler loncalarını Karakol'un emrinde yeniden çalışır duruma getirmeyi başarmıştır.¹¹⁷ Tonlarca eşyayı İstanbul'dan kaçak olarak İnebolu'ya ve Samsun'a geçirmek için ilk zamanlarda Zonguldak tüccarlarının kiraladığı oldukları "Kornilof", "Merda" ve "Vesto" vapurları Fransız bandırası altında faaliyete geçmişlerdir.¹¹⁸

İstanbul'dan Anadolu'ya yapılan sevkiyatta çok etkili olan Karakol Cemiyeti, silahlarını İtilaf kuvvetlerine teslim etmek istemeyen kolordularla İtilaf Devletleri arasında çıkan problemlere de kendi usulleri içinde çözüm bulmuştur. Örneğin, İngilizlerin Ankara'da bulunan 20. Kolordu'ya ait süngü kolları ve makineli tüfekler için Osmanlı Hükümeti'ni ve Harbiye Nezâreti'ni sıkıştırmalarına rağmen, kolordu bunları teslim etmemiştir. Çıkan problem üzerine, Kara Vasıf Bey devreye girerek Harbiye Nazırı Cevat Paşa ile görüşmüş ve Binbaşı Cemal Bey'in meseleyi halletmesi için Ankara'ya gönderilmesini sağlamıştır.¹¹⁹ Binbaşı Cemal Bey'in Maçka Silahhanesi'nde yeni silahlar yerine eski silahları sandıklayıp İtilaf kuvvetlerine verdiği düşünüldüğünde, Ankara'daki problemi de böyle çözmüş olması muhtemeldir. Karakol Cemiyeti ve onun kurduğu teşkilat zemini üzerinden hareket eden gizli teşkilatların faaliyetleri sonucunda Milli Mücadele'de kullanılan savaş malzemelerinin üçte biri bu şekilde İstanbul'dan Anadolu'ya geçirilmiştir.¹²⁰

Karakol Cemiyeti, Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve onların silahlı kuvveti olan Kuva-yı Milliye'nin isteklerini de geri çevirmemiştir. Örneğin, Balıkesir Redd-i İlhak Cemiyeti'nin başındaki Yusuf İzzet Paşa, Necati Bey, Vasıf, Kazım (eski Milli Müdafaa Vekili), Bekir Sami ve Sırrı beyler, Galatalı Şevket Bey vasıtasıyla Karakol Cemiyeti'yle temas edip vatani isteklerde bulunmuşlardır.¹²¹ Bursa yöresinde, milli teşkilat kurmaya çalışan Yüzbaşı Selahaddin de, İstanbul'a gelip Galatalı Şevket Bey'le görüşmeler yapmıştır. Galatalı Şevket Bey bir seferinde, Yüzbaşı Selahaddin'e işlerinde yardımcı olması için bir kart vermiş ve bunu Bursa Kız Muallim Mektebi Müdürü Şekibe Hanım'a götürmesi halinde kendisine çok yardım edileceğini söylemiştir. Bunun yanında Yüzbaşı Selahaddin; Karakolculardan Tolçalı Süleyman Bey'le, Kara Vasıf Bey'le, Kemaleddin Sami Bey'le, Naim Cevat Bey'le ve Kaymakam Mustafa (Muğlalı) ile ayrı ayrı görüşmüştür. Bursa milli kuvvetlerinin ihtiyacı

¹¹⁶ Muharrem Giray, "Karakol Cemiyeti", s. 345.

¹¹⁷ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 159.

¹¹⁸ Tarık Mümtaz Göztepe, *Vahideddin Mütareke Gayyasında*, s. 260.

¹¹⁹ Cemal Karabekir, *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, s. 43-44.

¹²⁰ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 9.

¹²¹ Hasene İlğaz, "Karakol Cemiyeti", s. 18.

olan silah, cephane için Naim Cevat Bey uğraşmış, Muğlalı Mustafa Bey iyi ve seçkin subayları ayarlamış, Kara Vasıf Bey de cephaneyi motorla Mudanya'ya göndermiştir.¹²²

4.4.1 Karakol Cemiyeti'nin Önemli Bir Baskını: Akbaş Olayı

Karakol Cemiyeti'nin İstanbul merkezli olarak yaptığı kaçakçılık faaliyetleri doğrultusunda ses getiren en önemli silah kaçakçılığı olayı "Akbaş Baskını"dır. Daha önceden de belirtildiği gibi Mütareke'den sonra toplanan Osmanlı Devleti'ne ait silahlardan özellikle süngü kolları ve topların kamaları, İstanbul ile Gelibolu arasında bulunan en büyük silah depolarına taşınmıştır. Bu depolarda görevli Türk subayları bulunmakla beraber esas muhafaza tamamen İtilaf kuvvetlerine aitti.¹²³ Bahsedilen depoların en önemlilerinden biri, Gelibolu ile Eceabad arasında ve sahilde müstahkem bir mevki olan Akbaş'daki depoydu. Akbaş deposunda 8.000 Rus tüfeği, 40 Rus mitralyöz, 20.000 sandık cephane ile muhabere ve istihkam malzemesi bulunmaktaydı. Depo, Fransız birliğinin muhafazasına verilmişti. Mütareke sıralarında Akbaş'taki silah ve cephanenin Rusya'ya yani eski Çarlık kuvvetlerine gideceğine dair haberler çıkmıştı.¹²⁴ Bunun üzerine Gelibolu civarında bulunan silah deposunun boşaltılması işi düşünülmüş hatta görev bölgeden sorumlu Redd-i İlhak Cemiyeti'ne verilmiştir. Adı geçen cemiyetin bu görevde yeterli olamayacağını anlaşılmasıyla birlikte Karakol Cemiyeti'nin Redd-i İlhak Cemiyeti'ne yardım etmesi kararlaştırılmıştır.¹²⁵

Akbaş Cephaneliği'ne bir baskın yapılması fikri ortaya atıldıktan sonra bunun yerine getirilmesi görevi, Balıkesir Heyet-i Merkeziye'si tarafından Köprülü Hamdi Bey'e verilmiştir. Hazırlıkların bir safhası da silahların nakli için bir motor temini olmuştur. Karakol yöneticisi ve Çanakkale Mevkii Müstahkem Kumandanı Galatalı Şevket Bey vasıtasıyla, Bolayır Motoru güya erzak nakli için alınmıştır.¹²⁶ Galatalı Şevket Bey ayrıca resmî motorları, mavnaları ve askerleri Çanakkale'den göndermiştir.¹²⁷ Akbaş Baskını'nda görev alanlardan biri de Teşkilat-ı Mahsusacı İngiliz Kemal (Esat Tomruk)'dir. Harbin sonlarında İngilizlere esir düşmesine rağmen kaçarak Biga'ya gelmiş, Müftü Hamdi Efendi ile birlikte Kuva-yı Milliye teşkilatını kurmuştur. Biga'da bulunduğu sırada Köprülülü Hamdi Bey ile tanışarak Akbaş Baskını'nda önemli rol oynamıştır.¹²⁸ Nihayet, 26-27 Ocak 1920 gecesi Lapseki, Çardak, Gelibolu ve Umurbey iskelelerindeki kayık, motor ve mavna gibi ne varsa Bolayır Motoruna bağlanarak, Hamdi Bey'in emrinde hareket edilirken daha önceden Akbaş'a geçmiş bulunan Dramalı Rıza Bey ve yanındakiler, depodan sorumlu Fransız karargâhını basmıştır. Depolardan sahile indirilen silah ve cephane,

¹²² İlhan Selçuk, *Yüzbaşı Selahaddin'in Romanı*, Cilt: II, İstanbul 1995, s. 83.

¹²³ Adnan Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, s. 265.

¹²⁴ Müçteba İlgürel, *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul 1999, s. 178.

¹²⁵ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 18.

¹²⁶ Müçteba İlgürel, *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, s. 180-181.

¹²⁷ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 18.

¹²⁸ Zekeriya Özdemir, *Balıkesir Bölgesinde Millî Mücadele Önderleri*, Balıkesir 1998, s. 201.

köylülerin de yardımıyla deniz vasıtalarına yükletilip, esir edilen 6 Fransız su-bay ve eriyle Lapseki'ye nakledilmiştir.¹²⁹ İtilaf Devletleri'nin sıkı kontrolünde olan bir deponun milli kuvvetlerce basılması İstanbul'daki Türk ahali üzerinde çok büyük bir tesir yapmış ve milli kuvvetlere güven sağlamıştır. Bu arada, Akbaş Cephaneliği'nin boşaltılmasından sorumlu görülen Karakolcu Galatalı Şevket Bey'in İtilaf Devletleri'nin baskısıyla istifası ise ciddi bir kayıp haline gelmiştir. Karakol Cemiyeti ile Anadolu arasındaki irtibatı bundan sonra Kemalettin Sami Bey sağlamıştır.¹³⁰

4.5. Haberleşme ve İstihbarat

Karakol'un Anadolu için yaptığı diğer bir faaliyet, istihbarat çalışmalarıdır. Anadolu'ya silah ve adam göndermenin öncülüğünü yapmanın yanı sıra Karakol, Milli hareketin teşkilatlanmasından sonra, onun İstanbul'daki haberleşme kolu olarak da çalışmaya başlamıştır. Mayıs 1919'da Kara Kemal İngilizlerce tutuklanıp Malta'ya sürülünce, onun ardından cemiyeti; milli kuvvetlerin İstanbul istihbarat bürosu gibi çalışan ve kendi gizli şifresiyle, Harbiye Nezâreti telgraf hattı üzerinden Anadolu ile iletişim kuran Kara Vasıf Bey ve Kemalettin Sami Bey yönetmiştir.¹³¹ Karakol Cemiyeti'nin ilk başlarda Anadolu ile muhaberatını makamının şifresinden istifade ederek Miralay Galatalı Şevket Bey yaparken, İstanbul ile Anadolu arasında muhaberatı daha sonra Miralay Kara Vasıf Bey idare etmiştir. Kara Vasıf Bey bu gelişmelerden sonra Anadolu'daki milli hareketin İstanbul'daki bir mümessili olarak ortaya çıkmıştır.¹³² Karakol Cemiyeti'nin Anadolu için elde ettiği haberler ve düzenlediği raporlar, Üsküdar'daki telgrafçı Hasan Ali Kuşçalı vasıtasıyla Kandıra civarında makineyi tele takarak şifre ile Ankara'ya yollanmıştır.¹³³

Heyet-i Temsiliye ile Karakol Cemiyeti arasında ilişkileri sağlayan isim ise Ankara'daki 20. Kolordu Komutanı Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'dır. Kara Vasıf Bey'den kurye ile gelen yazıları evvela Ali Fuat Paşa okumuş sonra şifre ile Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir.¹³⁴

Karakol Cemiyeti'nin haberleşme ağında Müslüman kadınlar da etkili roller üstlenmiştir. Bursa'daki teşkilatlanmada faydası görülen Şekibe Hanım örneğinde olduğu gibi, Karakol Cemiyeti'nin Anadolu ile irtibatında önemli roller oynayan kadınların varlığı önemlidir. 31 Mart tarihli İngiliz istihbarat raporuna göre; İstanbul'daki ulusçularla, Mustafa Kemal arasında yapılan yazışmalarda kadınlar kuryelik yapmaktadır. Bu Türk hanımlarının çoğunluğu Enver Paşa'nın eşi Naciye Sultanın kurmuş olduğu İslam Kadınları İşçi Derneği'ne mensuptur. Kuryeler, Kartal-Samandıra-Şeyhli-Dudullu-Geyve-Adapazarı yolunu izlemektedirler.¹³⁵ Kadın kuryeler tamamen Karakol Cemi-

¹²⁹ Müçteba İlgürel, *Milli Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, s. 181.

¹³⁰ *Miralay Bekir Sami Günsav'ın Kurtuluş Savaşı Anıları*, s. 276.

¹³¹ Eric Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, s. 127.

¹³² Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 375.

¹³³ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 17.

¹³⁴ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 116.

¹³⁵ Selahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara 1995, s. 68.

yeti'ne bağlı olmasalar da İttihatçı teşkilatların elemanlarıydılar ve Karakol Cemiyeti'nin açtığı zemin üzerinde hareket etmişlerdir. Karakol Cemiyeti'yle alakalı olan veya değişik İttihatçı gizli komitelerine mensup İttihatçı kadınların çalışmaları hakkında İngiliz Amiral de Robeck de, Ağustos 1920'de yazdığı bir raporda şu ifadelere yer vermiştir;

*“Kadınların son zamanlarda alttan alta politikaya sızmaları ve etkilerinin artması, Enver'in eski bir emir subayı olan Kazım (Orbay) Bey'in karısının entrikaları sonucunda dikkatleri üzerlerine toplamıştır. Aynı zamanda Enver Paşa'nın kız kardeşi olan bu hanımın soruşturmaları-
mız sonucu Mayıs 1920 de açılan Türk Kadınlar Cemiyeti ile bağlantısı olduğu ve güvenliklerini, Kızıl Hilal (Kızılay) Cemiyeti'ndeki kadınların Anadolu ile düzenli haberleşmeleri sayesinde sağlandığı ortaya çıkmıştır. Bu cemiyetin, Türk Polisi eski şefi Azmi Bey'in Rodos'ta kurmuş olduğu İttihat merkezi ile irtibat halinde olduğu ve Azmi Bey'in karısının da adadaki İtalyanlar yardımıyla İstanbul'a gidip geldiği bilinmektedir. Tüm kadın dernek ve cemiyetleri bu ana merkeze bağlı olup yardım toplama bahanesi altında Türk kadınınun elişlerini satarak kendilerine bir fon oluşturmuşlardır.”¹³⁶*

4.6. Dış İlişkiler

İtilaf Devletlerinin Anadolu'yu yer yer işgali karşısında bu dönemde diplomatik ve askerî yardım alınacak en önemli devlet Bolşevik Rusya'dır. Özellikle, İngilizlerin Kafkaslarda Ermenistan, Gürcistan ve Azerbaycan devletleriyle oluşturacağı muhtemel bir Kafkas Seddi; Türkiye'nin doğudan, Bolşevik Rusya'nın ise güneyden yani Kafkasya'dan sarılması demektir. İşte bu tehlikeli durum Türkiye ve Bolşevik Rusya'yı bir araya getiren başlıca sebeplerden biri olmuştur. Bu doğrultuda Bolşevik Ruslarla irtibata geçilmesine dair ilk düşüncelere ise daha Enver Paşa'nın 2/3 Kasım 1918 gecesi bir Alman denizaltısıyla yurtdışına çıkmasından önceki toplantılarda ve görüşmelerde rastlanmaktadır. Enver Paşa bu doğrultuda, Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi Hüsamettin (Ertürk) Bey'e;

“İtilaf Devletleriyle mücadelemiz bundan sonra da devam edecektir. Moskova'dan kendimize yardım yaptıracağımızı ümit ediyorum. Bolşevikler, bu kapitalist ve muzaffer devletlere düşmandırlar. Bizi tutacaklardır.”¹³⁷

demiştir.

Millî Mücadele başlarında Bolşeviklerle ilk temaslar kişisel düzeyde kurulmuş ve ilk değerlendirmeler yapılmış olsa da teşkilat düzeyindeki ilk bağlantılar Karakol Cemiyeti tarafından yapılmıştır. 1919 yılı içinde Odesa'dan çıkan Bolşevikler gemiyle İstanbul'a ulaşmışlar ve İstanbul'daki en etkili direniş kuruluşu olan Karakol Cemiyeti'yle ilişki kurmuşlardır. Nitekim Kara Vasıf

¹³⁶ Bilal Şimşir, *British Documents on Atatürk (1919-1938)*, Volume 2, Ankara 1975, s. 274.

¹³⁷ Hüsametdin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 166.

Bey, Temmuz ayı başında Ankara'daki Ali Fuat Paşa'ya bir mektup yazarak, Kırım'dan gelen Bolşevik Doğu İşleri Şubesi'nin bir temsilcisiyle görüştüğünü, bu temsilcinin bir anlaşma yapmak için iki temsilcinin gönderilmesini istediğini bildirmiştir.¹³⁸

Karakol Cemiyeti, Bolşevizm ve Bolşevikler hakkında detaylı değerlendirmelere sahiptir. Rauf (Orbay) Bey, kendisi İstanbul'da iken temasta bulunduğu Karakol Cemiyeti kurucularından Kara Vasıf Bey'le arkadaşlarının Bolşevizmin mahiyetini tetkik ettikten sonra, Bolşevik Ruslardan istifade etme çarelerini aradıklarını ve bu maksatla gizlice bazı teşebbüslere girişmiş olduklarını söylemiştir.¹³⁹ Karakol Cemiyeti'nin bu çalışmaları yanında Bolşeviklerle ilişki kurulmasında etkili olan başka sebepler de bulunmaktadır. Harp yıllarında Kafkaslarda yürütülen politikalarda etkili olan İttihatçı kadronun çoğunun çeşitli sebeplerle Bolşeviklerle en kolay irtibat sağlanacak bölge olan Kafkasya'da bulunması önemlidir. Ekim 1918'de Enver ve Nuri paşalar tarafından Azerbaycan'da ve Elviye-i Selase'de bırakılan Türk subayları ve Teşkilat-ı Mahsusa üyeleri Karakol Cemiyeti'yle bağlantıdaydılar. Böylece, Kafkaslarda teşkilatlanmaya başlayan komünistler ilk önce bunlarla karşılaşmışlardır. Bu sırada İngilizlerin kontrolündeki İstanbul'da tutuklu olan Halil Paşa (Enver Paşa'nın amcası Halil Kut) ile ve Batum'da tutuklu bulunan Nuri Paşa (Enver Paşa'nın kardeşi) aynı günde yani 7 Ağustos 1919'da kaçırılmıştır.¹⁴⁰ Birçok yoruma göre bu Karakol'un işidir ve daha sonra görüleceği üzere Halil Paşa Mustafa Kemal Paşa'nın talimatıyla Bolşeviklerle ilişki kurmak için Kafkasya'ya gönderilmiş, Nuri Paşa ise Azerbaycan'da faaliyette bulunmaya başlamıştır. Bolşeviklerle ilk ilişki ise, Bakü'deki Nuri Paşa aracılığıyla kurulmuştur.¹⁴¹

Bu irtibatlardan İngilizler de haberdardır. 14 Kasım 1919 tarihli bir İngiliz gizli istihbarat raporunda;

*"Son günlerde Azerbaycan Cumhuriyeti, Enver Paşa'nın askeri gücüyle ulusçu güçlerin birleşmesini ve genel bir İslam Federasyonu kurulmasını görüşmek üzere Mustafa Kemal'e bir temsilci göndermiştir. Öte yandan, İstanbul'daki ulusçu temsilcisi Kara Vasıf Bey'in 28 Ekim'de buradaki bir Gürcü delegesiyle görüştüğü ve Ermeni hak taleplerine karşı, karşılıklı eylemlerde bulunmak için bir de anlaşma imzaladığı."*¹⁴²

bildirilmiştir.

Diğer taraftan Rus Komünist Partisi Kafkas Bölgesel Komitesi üyelerinden Naneyşvili, 19 Ekim'de Nuri Paşa ile görüşmüştür. Bu görüşmelerden sonra imzalanan antlaşma, Astrahan'da bulunan S. M. Kirov aracılığıyla Mosko-

¹³⁸ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, İstanbul 1979, s. 110.

¹³⁹ Feridun Kandemir, *Atatürk'ün Kurduğu TKP ve Sonrası*, İstanbul 1965, s. 22.

¹⁴⁰ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, s. 111.

¹⁴¹ Selahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, s. 82.

¹⁴² Selahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, s. 52.

va'ya bildirilmiştir. Amacı sınırlı olan bu anlaşma, Karakol Cemiyeti'nin aracılığıyla gelişmiş ve daha geniş kapsamlı bir anlaşma tasarısına dönüşmüştür. Bundan sonra Ekim ayı içinde Kafkaslardan gelen bir komünist temsilcisi, İstanbul'da Karakolcularla görüşmüştür. Görüşmeyi yapan isim Sovyet temsilcisi Albay İlyaçef'tir. Yapılan görüşmelerden bir ay sonra, Kafkaslardaki Bolşeviklerle her konuda görüşmelere girişmek üzere Karakol Cemiyeti'nin tam yetkili temsilcisi Baha Sait Bey Bakü'ye varmıştır.¹⁴³ O sırada, milli hareketin temsilcisi olarak Moskova'ya gitmeye hazırlanan Halil Paşa¹⁴⁴ aracı olarak hareket etmiştir. Doğu Cephesi Komutanı Kazım Karabekir Paşa da bu siyaseti desteklemiştir.¹⁴⁵

İttihatçılar ve onların kurduğu teşkilat olan Karakol, faaliyetlerini gerçekleştirirken gelişmeleri Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmekten geri durmamıştır. Zaten Enver Paşa'nın amcası Halil (Kut) Paşa'nın Kafkaslara gitmesinde Mustafa Kemal Paşa'nın isteği etkili olmuştur. Kara Vasıf Bey ise İstanbul'daki Bolşeviklerle yapılan faaliyetleri Ali Fuat Paşa kanalıyla sürekli olarak Mustafa Kemal Paşa'ya bildirmiştir. Nitekim Bakü'ye varan Baha Sait Bey de, Karakol Cemiyeti temsilcisi olduğunu gösteren itimatnamesini sunduktan sonra kendisini Mustafa Kemal yönetimindeki Uşak Kongresi Yürütme Kurulu Temsilcisi olarak göstermiştir.¹⁴⁶ Baha Sait Bey'in Bakü'de bulunduğu sıralarda Rus Komünist Partisi Kafkas Bölgesi Komitesi Moskova'ya, "Karakol Gizli Cemiyeti Hakkında Bilgiler" ve "Türk Ayaklanma Hareketi" başlıklı iki rapor göndermiştir. Bu raporlarda Karakol Cemiyeti, Türkiye'deki milli hareketin başlangıç ve odak noktası olarak gösterilmiştir.¹⁴⁷ Bakü'deki tüm gelişmeler, Karakol Cemiyeti ile Rusya Komünist Partisi Kafkas Bölgesi Komiseri adına, 11 Ocak 1920'de bir anlaşma parafe edilmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁴⁸ Ancak, o güne kadar kurulmuş olan ilişki ve bağlarla tümüyle orantısız olan bu anlaşmayı tarafların merkezleri yani Ruslar ve Heyet-i Temsiliye tanımamıştır.¹⁴⁹

Bu antlaşmadan dolayı daha sonra Karakol Cemiyeti'ne yönelik eleştiriler de olmuştur. Eleştirilerin başında, Anadolu'daki Heyet-i Temsiliye'nin haberi olmadan bu faaliyetlere girişilmesi gelmiştir. Fakat, Karakol'un imzaladığı bu anlaşmayla ilgili farklı değerlendirmeler söz konusudur. O değerlendirmelerden biri, 12 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya'dan, Kazım Karabekir Paşa'ya gönderdiği bir telgraftaki ifadelerdir. Bu telgrafta; Bolşeviklerle İngilizler arasındaki karşıtlığın belli oranda kullanılabilmesi imkânı üzerinde durulmuş, bu aşamada bir Türk-Sovyet işbirliği önerilmemiş, daha çok İngilizlere karşı böyle bir işbirliği havası oluşturmaktan söz edilmiştir. Kazım

¹⁴³ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, s. 113.

¹⁴⁴ Enver Paşa'nın amcası Halil Kut.

¹⁴⁵ Eric Jan Zürcher, *Milli Mücadele'de İttihatçılık*, s. 176.

¹⁴⁶ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, s. 114.

¹⁴⁷ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 77.

¹⁴⁸ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, s. 114.

¹⁴⁹ Stefanos Yerasimos, *Türk-Sovyet İlişkileri*, s. 115.

Karabekir Paşa da bunu onaylamıştır. Buradaki amaç, Bolşeviklerle ilişkiyi şimdilik resmî olmayan, kişisel düzeyde tutmak ve Türklerin Sovyet yardımı-na mahkûm olduğu izlenimini vermemek üzerine kuruludur.¹⁵⁰ Antlaşmanın onaylanmamasıyla ilgili olarak yapılan diğer bir yorum ise, Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemiyeti'yle birlikte ustaca gerçekleştirdiği diplomatik bir harekete vurgu yapmaktadır. O da şudur;

"Mustafa Kemal Paşa çok defa görüşmeleri güvendiği arkadaşlarına yap-tırır ki duruma göre geriye çekilebilsin, gerektiğinde onlara karşı bile gelebilsin. Kara Vasıf Bey'in Karakol Cemiyeti'nin Sovyetlerle yaptığı ant-laşma buna en iyi örnektir."¹⁵¹

Dolayısıyla Karakol Cemiyet'in Bolşeviklerle ilişkileri ve bu açıdan Mustafa Kemal Paşa ile irtibatları çok yönlü değerlendirilmelidir.

5. Karakol Cemiyeti ile Mustafa Kemal Paşa'nın İlişkileri

İttihatçıların Mütareke ortamında kurduğu Karakol Cemiyeti ile Mustafa Kemal Paşa arasındaki münasebetler, Paşa'nın 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelmesinden sonra başlamıştır. Ancak, Mustafa Kemal Paşa ile Karakol Cemi-yeti'nin ilişkilerini, iki tarafın her konuda fikir birliği ettikleri şeklinde düşün-mek gerekir. Çünkü Karakol Cemiyeti, Enver ve Talat paşaların direktifle-riyle kurulmuş ve uzun vadede İttihatçı iradeyi tekrar hâkim kılmak isteyen bir yapıdır, Mustafa Kemal Paşa ise eski İttihatçılardan olmakla birlikte kendi düşünceleri olan ve İttihatçı önderlerden farklı düşünen bir yaklaşıma içerisindedir. Lakin işgal olayları ve bağımsızlık hedefi her iki yaklaşımı da bir araya getiren en önemli konular olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemi-yeti ile ilişkilerini, Karakol'u kuran İttihatçılarla ilişkiler babında değeren-dirdiğimizde durum daha özel bir anlam kazanmaktadır. Genel anlamıyla ele aldığımızda ise vatani kurtarma çabasında olan Mustafa Kemal Paşa, İttihat ve Terakki'nin sayısı 500 bini bulduğu ifade edilen üye tabanına dayanmıştır. Esasen Milli Mücadele'nin alt lider kadrosu da İttihat ve Terakki saflarından gelmiştir.¹⁵²

Karakol Cemiyeti'nin ilk zamanlarda Mustafa Kemal Paşa ile irtibata geç-mesiyle ilgili çeşitli kaynaklarda farklı ifadeler yer almaktadır. Yapılan çeşitli değerlendirmelere göre, Karakol'un doğuya göndermeyi umduğu subaylar-dan biri Mustafa Kemal Paşa'dır.¹⁵³ Kaynaklarda, Karakol Cemiyeti'nin ilk liderlik teklifini eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa'ya yaptığı görülmektedir. Ancak, eski Sadrazam bunu özellikle para ve teşkilat meselesini ileri sürerek kabul etmemiştir.¹⁵⁴ Karakol Cemiyeti bundan sonra Mustafa Kemal Paşa ile

¹⁵⁰ Bülent Gökay, *Bolşevizm ile Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923)*, Çev. Sermet Yalçın, İstanbul 1998, s. 83.

¹⁵¹ Rasih Nuri İleri, *Atatürk ve Komünizm*, İstanbul 1994, s. 159.

¹⁵² Doğan Avcıoğlu, *Türkiye'nin Düzeni*, 1. Kitap, İstanbul 1996, s. 179.

¹⁵³ Philip Mansel, *Kostantinopolis, Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924*, s. 360.

¹⁵⁴ Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, Haz. Süheyl İzzet Furgaç - Yüksel Konar, Cilt: II, İstanbul 1993, s. 60; Şeref Çavuşoğlu, "İttihat ve Terakki'nin Gizli Planı", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: I, Sayı: 9, İstanbul 1962, s. 263.

görüşmüştür. Bu görüşme için, İstanbul Mebusu Rıza Bey Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmiş, Mustafa Kemal Paşa da Anadolu'daki teşkilat için para bir de mutlaka Anadolu'daki ordu kumandanlarının üstünde bir mevki ve salahiyet istemiştir.¹⁵⁵ Karakol'dan Refik İsmail, liderlik rolünü doğrudan üstlenmesini kendisine teklif ettiğinde Mustafa Kemal Paşa buna yanaşmamış, buna karşılık Harbiye Nazırı Şakir Paşa'nın kendisinin İttihatçı olmadığına dair ikna edilmesini istemiştir. Zira, o günlerde İttihat ve Terakki Partisi üyesi olarak tanınmamasının onun için önemli olan başka nedenleri vardır. Çünkü Mustafa Kemal Paşa, savaşı kaybetmekten sorumlu olanlar arasında görülmek istememiştir.¹⁵⁶ Bir başka ifadeye göre; Karakol, direniş hareketlerinin liderliğini üstlenebileceği umuduyla onun için kulis yapmıştır. Karakol Cemiyeti Erkan-ı Harbiye Reisi Cevat Paşa'yı, o da Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi'yi, Mustafa Kemal'in İttihatçı olmadığına ikna etmişlerdir. Mustafa Kemal'in Heyet-i Vekile seviyesinde kurnazlıkla yapılan bu reklamı, onun Anadolu'ya tayin edilmesini kolaylaştırmış olmalıdır.¹⁵⁷ Eski Sadrazam Ahmet İzzet Paşa da bu konuda; "Karakol yöneticileri el altından hayaller üreterek böyle bir memuriyeti Mustafa Kemal Paşa'ya verdirdi"¹⁵⁸ demektedir. Bu bilgilerden hareketle, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya 9. Ordu Müfettişi olarak gönderilmesiyle ilgili İttihatçıların ve Karakol Cemiyeti'nin ciddi çalışmaları olduğu anlaşılmakta lakin Mustafa Kemal Paşa'nın sadece Karakolcuların çalışmalarıyla Anadolu'ya gönderildiğini iddia etmek, hem Millî Mücadele'nin tüm dinamiklerine ve en başta Mustafa Kemal Paşa'ya haksızlık etme anlamı taşıyacaktır.

Karakol Cemiyeti'nin yoğun etkinliğine rağmen, cemiyeti yetersiz veya etkisiz gösteren yorumlara da rastlamak mümkündür. Bu açıdan zikredilen görüşlerden biri Millî Mücadele'de Batı cephesinde görev yapan Kazım Özalp Paşa'ya aittir. Kazım Özalp,

*"İstanbul'da bir de Karakol Cemiyeti teşkil edilmişti. Bunu Anadolu'ya yaymak için nizamnamelerini her tarafa yolladılar. Böyle bir cemiyetin teşkiline hiçbir sebep yoktu. Bundan dolayı Karakol Cemiyeti Anadolu'da teşkil etmedi. Bursa'da ve daha bazı yerlerde kısa bir müddet faaliyeti hiss olunmuş ise de Cemiyet fiilen kurulmamıştı."*¹⁵⁹

demıştır.

Bu yorumu ilginç kılan taraf, Karakol'un en fazla faaliyette bulunduğu bölgenin Kazım Özalp'in de görev yaptığı Batı Anadolu olmasıdır. Hatta, 16-25 Ağustos 1919 arasında Alaşehir'de geniş katılımı toplanan Alaşehir Kongresi'nde, millî hareketin siyasal kararlarının koordinasyonunu sağlamak üzere Heyet-i Temsiliye'ye tekabül eden bir Encümen-i Müdiran kurulmuş, ayrıca değişik cephelerdeki direnişi tek kumanda altına toplamak üzere bir Umum

¹⁵⁵ Şeref Çavuşoğlu, "İttihat ve Terakki'nin Gizli Planı", s. 264.

¹⁵⁶ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 154.

¹⁵⁷ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 154-155.

¹⁵⁸ Ahmet İzzet Paşa, *Feryadım*, Haz. Süheyl İzzet Furgaç - Yüksel Konar, Cilt: II, s. 60.

¹⁵⁹ Kazım Özalp, *Millî Mücadele*, Cilt: I, Ankara 1988, s. 51.

Kumandan Heyeti seçilmiştir. Bu Umum Kumandan ise, Karakol Cemiyeti'nin lideri Kara Vasıf Bey'dir.¹⁶⁰ Kazım Özalp'in yöredeki bir komutan olarak bu gelişmelerden habersiz olduğunu düşünmek doğru bir yaklaşım olmasa gerektir.

Karakol Cemiyeti hakkındaki diğer bir ilginç değerlendirme ise, Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa'dan gelmiştir. Kazım Karabekir Paşa'nın Karakol hakkında değerlendirme yapmasına neden olan olay, kendisine Trabzon'dan bir "Karakol Cemiyeti Nizamnamesi" gelmesidir. Bu nizamnamenin, milli seferberlik ve milli ordu için bazı tedbirleri ihtiva ettiğini söyleyen Karabekir; "Doğuda resmî ordu vardı ve millî birlik temin edilmişti. Bundan dolayı kendilerince bu nizamnamede ehemmiyete değer bir şey görülüyor."¹⁶¹ demesine rağmen, talimatnamenin bazı faydalı maddelerinden faydalanılarak kolordulara gönderdiğini de ifade etmiştir.¹⁶²

Karakol Cemiyeti'nin faaliyetlerini küçük hatta gereksiz gören bu yaklaşımlara rağmen Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol ile, İstanbul'a geldiği 13 Kasım 1918'den itibaren ciddi irtibatının olduğu görülmektedir. Mustafa Kemal Paşa'nın irtibatında olduğu şahıslar ise daha çok Karakol'un kurucu ekibidir. Hatta Mustafa Kemal Paşa, Mütareke döneminde kaldığı Perapalas Otelinin salonlarında Sevkiyatçı lakabıyla anılan arkadaşı meşhur İttihatçı Rıza Bey'den, İttihatçıların hali hazırdaki teşkilatı ve giriştikleri faaliyetin ana hatlarına ait esaslı malumatlar almıştır. Bu bilgilerini takviye edenler arasında, uzun yıllar İttihatçılara hizmet etmiş olmakla beraber Mustafa Kemal Paşa'yı daha ziyade seven İskeçeli Arif Bey de bulunmuştur.¹⁶³ Her ikisi de Paşa'nın yanında yer almışlardır.¹⁶⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın görüştüğü ve fikir alışverişinde bulunduğu önemli şahsiyetlerden bir diğeri Teşkilat-ı Mahsusa'nın Reisi olan Hüsamettin (Ertürk) Bey'dir. Mustafa Kemal Paşa ona açıkça; "Teşkilat-ı Mahsusa'dan memleketin kurtarılması ve düşmanların dışarı çıkarılması hususunda ciddi bir hizmet beklenip beklenmeyeceğini" sormuştur. Ayrıca, Sevkiyatçı Rıza ve İskeçeli Arif beylerin de bulunduğu bir ortamda, Enver Paşa'nın neler yapmak fikrinde olduğunu, kuvvetinin ne olduğunu ve neye dayandığını öğrenmek istemiştir.¹⁶⁵ Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'ya göre, Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol'dan haberi vardır. İstanbul'da bulunduğu sırada kendileriyle temas etmiştir.¹⁶⁶ Tüm bu bilgilerden hareket edildiğinde; kafasındaki ülkenin işgalden kurtarılması ile ilgili düşünceleri bulunan ve Anadolu'ya geçmenin hesaplarını yapan bir Mustafa Kemal Paşa'nın, halen potansiyellerini muhafaza eden ve milli bir teşkilatlanma uğrunda adımlar atmış hatta atmaya çalışan İttihatçılarla ve onların kurduğu Karakol Cemiyetiyle düzenli, teferruatlı görüşmemesi dönemin şartları gereği makul de değildir.

¹⁶⁰ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 67.

¹⁶¹ Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Cilt: I, İstanbul 1995, s. 312, 353.

¹⁶² Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Cilt: I, s. 353.

¹⁶³ İskeçeli Arif Bey aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa üyesiydi. Philip H. Stoddart, *Teşkilat-ı Mahsusa*, Çev. Tansel Demirel, İstanbul 1993, s. 143.

¹⁶⁴ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 309.

¹⁶⁵ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 311.

¹⁶⁶ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 75.

Mustafa Kemal Paşa-Karakol Cemiyeti ilişkileri dikkatle okunduğunda, Karakol Cemiyeti üyeleriyle İstanbul'da çeşitli zamanlarda görüşmeler yapan Mustafa Kemal Paşa'nın, Anadolu'ya geçtikten sonra da onlarla irtibatını devam ettirdiği görülür. Mustafa Kemal Paşa bu sebeple, Erzurum ve Sivas kongreleri sıralarında irtibatla olduğu Karakol teşkilatıyla görüşmelerinde, bizzat "Karakol" adını kullanmayıp daha çok "Gizli Teşkilat" veya "Teşkilatımız" ifadelerine yer vermiştir.¹⁶⁷ Bu yaklaşımda, İttihatçılığın o günkü şartlarda ciddi bir suçlama aracı olarak kullanılmasının büyük etkisi vardır. Karakol Cemiyeti ismi yerine "Gizli Teşkilat" ifadesinin kullanılmasına rağmen, 1919-1920 yıllarında Anadolu'ya kaçan subayların ve sivillerin kimlik belgelerinin üzerine Karakol'un damgası vurulmaya devam etmiştir. Hatta Mustafa Kemal Paşa Anadolu'dayken, zaman zaman bazı subayların isimlerini vererek Karakol tarafından Ankara'ya gönderilmelerini istemiştir. Bunun üzerine Karakol, Harbiye Nezâreti'nden Personel Dairesi ile temasa geçmiş ve istenilen subayların Anadolu'ya atanmasını sağlamıştır.¹⁶⁸

Karakol Cemiyeti, Anadolu'nun ihtiyacını sadece silah ve subay gönderme anlamında yerine getirmemiştir. Anadolu'nun ihtiyacı olan hayati önemdeki bilgi ve değerlendirmeler de, Ankara'daki Ali Fuat Paşa aracılığıyla Heyet-i Temsiliye'ye bildirilmiştir. Bu bilgi akışı çoğunlukla Anadolu'nun isteklerine göre meydana gelmiştir.¹⁶⁹ Hatta milli hareketin lideri olan Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik suikast teşebbüsleri dahi, Karakol Cemiyeti tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya bildirilmiştir. 24 Ağustos 1919'da Üçüncü Ordu Komutanlığı Kurmay Başkanı Ahmet Zeki'nin şifresiyle Kara Vasıf Bey'den Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilen yazıyla, hükümetin görevlendirdiği kişilerin Mustafa Kemal Paşa ve Rauf Bey'i diri, olmazsa ölü olarak ele geçirmek için Sivas'tan yola çıkarıldığını bildirmiştir.¹⁷⁰ Anadolu'ya gönderilen benzer bilgilerden biri de, Sivas Kongresi günlerinde Heyet-i Temsiliye'yi meşgul eden Elazığ Valisi Ali Galip'in kongreyi basma teşebbüsüdür. Damat Ferit Paşa Hükümeti'nin Elazığ Valisi Kayserili Ali Galip'e verdiği talimatlar yine Karakol Cemiyeti tarafından haber alınmış ve Mustafa Kemal Paşa'ya şifre ile bildirilmiştir. Bunun üzerine vaktinde hazırlanan Malatya civarındaki Alay Komutanı İlyas Paşa, Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı emirle Ali Galip ve Cemil Paşa kuvvetlerini dağıtmıştır.¹⁷¹

Karakol Cemiyeti, Anadolu'daki milli hareketi sadece haberdar etmeyele kalmamış aynı zamanda bu dönemdeki iç ve dış olayları da, çeşitli değerlendirmelerle birlikte Heyet-i Temsiliye'ye raporlar halinde göndermiştir. Örneğin, 14 Ağustos 1919 akşamı, Mustafa Kemal Paşa'nın Erzurum'daki ikametgâhında Kazım Karabekir ve Rauf (Orbay) Bey'in de bulunduğu sırada Ali Fuat (Cebesoy) Paşa aracılığıyla Karakol Cemiyeti'nden gelen şu bilgiler mütalaa edilmiştir:

¹⁶⁷ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Ankara 2000, s. 184-185.

¹⁶⁸ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 155.

¹⁶⁹ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: II, s. 66.

¹⁷⁰ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, s. 67.

¹⁷¹ Hasene Ilgaz, "Karakol Cemiyeti", s. 16.

“ .....

2- İngilizlerin toplam kuvveti, iki fırka ile iki alaydır. Fırkanın biri Türkiye’de biri Mısır’da; Sudan’da müthiş ihtilal var. Türkiye’ye sevk edilmek üzere General Allenby ile kuvvet sevk edeceklerdi. Asker isyan etti. Bir er gönderemediler.

3- İtalya ve Amerika, doğuda milliyet prensiplerini uygulamak için ittifak etmişlerdir.

4- Fransa Eylül’e kadar doğuda iki fırkadan fazla bırakmayacak, yani mevcut doksan bin asker, on beş bine inecekti. Fransa’da Sosyalizm kuvvetli, Suriye’den ayrılmışlar.

5- Avrupa karışık! İtalyan Kabinesi’ne sosyalistler hâkim Macar Bolşevikleri, Romanya’ya taarruzda, Bulgaristan’da Bolşevizm var. Hırvatlar ve Karadağlılar Sırbistan’a hal-i isyanda. Bolşeviklerle birlikte çalışıyorlarmış...”¹⁷²

Görüleceği üzere, Karakol tarafından gönderilen bilgi ve mütalaalar, Anadolu’daki milli hareketin dünya meselelerinden daha fazla haberdar olmasına ve stratejilerini güncellenmesine katkı vermiştir.

Milli hareket için önemli istihbarat çalışmaları yapan Karakol Cemiyeti’nin bu amaçla yaptığı faaliyetlerinden biri, Said Molla’nın¹⁷³ İngiliz rahibi ve ajanı Frew’e¹⁷⁴ yazdığı belgelerin ele geçirilmesidir. Rahip Frew’in mektupları Çağaloğlu’nda eski Emniyet Sandığı’nın karşı tarafında oturan Said Molla’da bulunmaktaydı. Milli Kongre Cemiyeti Başkanı göz doktoru Esat Paşa, Teşkilat-ı Mahsusacı Bulgar Sadık vasıtasıyla sabıkalı hırsızlardan Mustafa isminde birini para ile tatmin ederek bir gece Molla’nın evindeki mektupları çaldırtmıştır.¹⁷⁵ Papaz Frew’in gizli evrakını buradan Karakol Cemiyeti’ne mal eden isim ise Adil Agâh Bey’dir.¹⁷⁶ Ayrıca Karakol, İngiliz yanlısı propaganda yapmaktan caydırmak için Said Molla’nın evini yaktırmıştır.¹⁷⁷ Diğer taraftan Karakol Cemiyeti, Said Molla’nın Ajan-Rahip Frew’e yazdığı mektupların örneklerini Müttefikler arasında anlaşmazlık tohumları ekmek için Amerikalılara ve muhtemelen Fransızlara da vermiştir. Nitekim 10 Kasım 1919’da, İstanbul’daki Amerikan yetkilileri bu mektupları Washington’a göndermiştir.¹⁷⁸ Çanakkale Müstahkem Mevki Kumandanı Albay Şevket Bey’in Sivas’a da gönderdiği bu mektuplar daha sonra Sivas’ta Temsil Heyeti’nde okunmuştur.¹⁷⁹

Karakol Cemiyeti’nin milli harekete yönelik bilgi akışı çalışmaları Sivas Kongresi sıralarında devam etmiştir. Hatta Bedirhanlılardan Cemilpaşa-

¹⁷² Kazım Karabekir, *İstiklal Harbimiz*, Cilt: I, İstanbul 1995, s. 310-311.

¹⁷³ Şüray-ı Devlet üyesi, Adalet Bakanlığı Müsteşarı.

¹⁷⁴ Rahip Fru olarak bilinen Albay Robert Frew, İskoç asıllı olup İngiliz Kraliyet Ordusunda görev yapmıştır.

¹⁷⁵ Şeref Çavuşoğlu, “İttihat ve Terakki’nin Gizli Planı”, s. 264.

¹⁷⁶ Hasene Ilgaz, “Karakol Cemiyeti”, s. 15.

¹⁷⁷ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 166.

¹⁷⁸ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, s. 223.

¹⁷⁹ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, s. 233.

zadelerden Celadet ve Kamuran Ali'nin, Diyarbakır'da isyana kalkacakları hatta Damat Ferit Paşa'dan talimat aldıkları öğrenilmiş, durum doğrudan doğruya Mustafa Kemal Paşa'ya haber verilerek gerekli tedbirler alınmıştır.¹⁸⁰

5.1. Mustafa Kemal Paşa-Karakol Tartışmaları

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması için sergilenen ortak çabalara rağmen, Mustafa Kemal Paşa ile Karakol ilişkilerinde ayrışmalara ve tartışmalara yol açan konular da olmuştur. Sivas Kongresi sıralarında Karakolcular tarafından ileri sürülen ama Mustafa Kemal Paşa ile aralarında probleme dönüşen konulardan biri Amerikan mandası meselesidir. Bu mesele ile ilgili olarak Kara Vasıf Bey'in çeşitli mütalaaları olmuştur. Kara Vasıf Bey, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'ya gönderdiği mektupta; Osmanlı aydınlarından Ahmet Rıza, Cami Bey, Reşit Said ve Ahmet İzzet, Cevat, Çürüksulu Mahmut, Reşat Hikmet ve Esat paşaların görüşlerini yansıtarak, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu yardımın Amerika tarafından yapılmasının kolay katlanılır bir kötü durum olarak kabul edildiğini bildirmiştir. Kongrede bir an önce iş görmeyi, Amerikalılar Anadolu'dan ayrılmadan önce durumu bildirmek gerektiğini ve bu maksatla kongrenin ivedilikle toplanmasını rica etmiştir. Mustafa Kemal, bu mesajı 14 Ağustos 1919'da Ali Fuat (Cebesoy) Paşa'dan alır almaz Karabekir Paşa ve Rauf Bey'le bir toplantı yaparak güdüm (manda) sorununu ve İstanbul'dan gönderilen mektuplar konusunu görüşmüş, sonunda kesinlikle gerekli olmadıkça herhangi bir güdüm kabul edilmemesi, güdüm kaçınılmaz olursa ve ancak her türlü direniş gücü yitirildikten sonra kabulü kararlaştırılmıştır. Kara Vasıf Bey bundan sonra yani 17 Ağustos 1919'da Ali Fuat Paşa eliyle Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği başka bir tel yazısında özetle,

“Yardım için Amerika'yı isteyecek olursak ve bunu doğu illeri kongresi, ulusal kongre, bir istek gibi tel ile hükümetimize bildirir ise, durum Wilson için Amerikan Kongresi'ne karşı güzel bir dayanak olacağından, İstanbul'daki aydınların çoğu bu düşünceden yanadırlar ve böyle bir şey hazırlıyorlar. Böyle olursa, Amerika'nın güdümünden yararlanarak öbür alçakları (Anadolu'dan) çıkarabiliriz; sonra yalnızca Amerikalılar ile karşılaşabiliriz ve onlarla uğraşmak da kolay olur.”¹⁸¹

demiştir.

Vasıf Bey'in bu fikrine Mustafa Kemal Paşa, kongrede meydana gelen uzun tartışmalardan sonra 10 Eylül 1919'da tamamen hayır demiştir.¹⁸²

Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemiyeti'yle Sivas Kongresi sıralarındaki bir başka tartışma konusu, Karakol Cemiyeti'nin “*Vezaif-i Umumiye Talimatnamesi*” adı altında ordulara gönderdiği bir talimatname üzerine çıkmıştır. Olaylar, Karakol Cemiyeti'nin 8 Ağustos 1919 başında nizamname ve talimat-

¹⁸⁰ Hasene Ilgaz, “Karakol Cemiyeti”, s. 16.

¹⁸¹ Selahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Cilt: I, Ankara 1995, s. 125-126.

¹⁸² Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, s. 249.

namesini bütün ordu birliklerine göndererek varlığını açıkça duyurmasıyla başlamıştır. Vezaif-i Umumiye Talimatnamesi başlığı taşıyan bildiriye Karakol teşkilatı şöyle tanımlanmıştır:

“Bugünkü askerî teşkilat ve kadro üzerinde kurulmuş olan Milli Ordu, ordunun başkumandanı büyük erkan-ı Harbiyesi (...) seçilmiş ve atanmış olup, maktum ve gizli tutulur. Bunlar vazifelerini suret-i mahremanede ve gizli olarak yaparlar.”¹⁸³

Talimatnamenin ortaya çıkardığı tartışmanın esası, grubun erken teşkilatlanması ve başarısından dolayı direniş hareketine önderlik etmek ve bağımsız bir rol oynamak istemesinden, böylece Anadolu’daki Mustafa Kemal Paşa’nın, Heyet-i Temsiliye’nin siyasi önderliğini tehdit etmeye başlamasından kaynaklanmıştır.¹⁸⁴ Hatta Sivas Kongresi’nin önde gelenlerinden Mahzar Müfit (Kansu) Bey bu durum için; *“Birden karşlarına çıktığını, Mustafa Kemal Paşa’nın bütün mesaisini silip süpürecek ehemmiyete haiz olduğu”¹⁸⁵* söylemiştir. Durum karşısında Mustafa Kemal Paşa da Karakol Cemiyeti için;

“Başımıza bir de Karakol Cemiyeti çıktı. Bu gizli bir cemiyetmiş, hem orduları, kolorduları, Başkumandanı, Erkan-ı Harbiye-i Umumiyesi, sivil idare kadrosu olan cemiyet pek de esrarengiz ve tedhişkar bir teşekkül, idamsız iş yok, cemiyet aleyhinde düşünmek konuşmak çalışmak hep idamlık işlerden.”¹⁸⁶

demmiştir.

Bu gelişmeler, Mustafa Kemal Paşa’nın Karakol Cemiyetine karşı duyduğu hoşnutsuzluğu artırmıştır ve 4-11 Eylül 1919’da toplanan Sivas Kongresi sırasında Kara Vasıf Bey’in teşkilatına açıkça cephe almıştır.¹⁸⁷

Mustafa Kemal Paşa’nın, Karakol yöneticisi Kara Vasıf Bey’le diyalogları da dikkat çekicidir. Tartışmalar sırasında Mustafa Kemal Paşa’nın Karakol Cemiyeti’nin liderinin kim olduğunu sorması üzerine Kara Vasıf Bey, *“bunun kendisi olduğunu”* söylemiş, cemiyetin başkomutanının kim olduğunu sorması üzerine ise Mustafa Kemal Paşa’ya; *“hepsi sizsiniz”* diye cevap vermiştir.¹⁸⁸ Mustafa Kemal Paşa bu konuşmalar üzerine Kara Vasıf Bey’e;

“Sizlerin maksadı, mülga İttihat ve Terakki’yi ihya etmektir. Bu suretle iktidarı yeniden ele geçirmek istiyorsunuz. Bunların farkındayım. Sizin gizli başkumandanınız adını da söyleyeyim, bu da Enver Paşa’dır.”

demmiştir. Kara Vasıf Bey ise;

¹⁸³ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 73.

¹⁸⁴ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 72-73.

¹⁸⁵ Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Cilt: I, Ankara 1988, s. 137.

¹⁸⁶ Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Cilt: I, s. 138.

¹⁸⁷ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 75.

¹⁸⁸ Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum’dan Ölümüne Kadar Atatürk’le Beraber*, Cilt: I, s. 254.

“Hayır Paşam yanılıyorsunuz, bizim başkumandanımız sizsiniz! Talat Paşa'nın Berlin'den bize gönderdiği talimatta; “Bundan sonra Başkumandanınız Mustafa Kemal Paşa'dır. Onun açtığı bayrak altında birleşiniz.”¹⁸⁹

diye yazmıştır. Kara Vasıf Bey'in ifadelerine rağmen Mustafa Kemal Paşa;

“Bizim arkamızda ne Bâb-ı Âli Baskını'na ne Yıldız Yağmasına ne de herhangi bir maceraya yer verecek kimse yoktur. Müdafaa-i Hukuk teşkilatının hedefi, önce memleketi düşman istilasından kurtarmak, sonra da bağımsız ve hür bir milletin layık olduğu devleti kurmaktır.”¹⁹⁰

çıkışını yapmıştır.

Mustafa Kemal Paşa'nın bu açıklamaları yaptığı sıralarda, İtilaf güçlerinin İttihatçı karşıtı bir propagandasının etkili olduğunu hatta İttihatçıların bu güçler ve uzantılarınca birer savaş suçlusu olarak tutuklanıp yargılandıklarını da unutmamak gerekir. İttihatçıları içeride zora sokan esas konu ise, ülkenin savaştan mağlubiyetle ve ciddi kayıplarla ayrılmasına sebep olmaları gerçeğidir. Bu durum İttihatçılara halk nazarında çok itibar kaybettirmiştir. Mustafa Kemal Paşa ve arkadaşları da bu gerçekleri görerek, bir İttihatçı damgası yememek için uğraş vermişlerdir. Nitekim Sivas Kongresi sırasında İttihatçı olunmadığına dair yemin dahi edilmiştir.¹⁹¹ Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemiyeti'yle ilişkilerini esasen bu noktadan bakarak değerlendirmek gerekmektedir. Ama diğer taraftan bakıldığında, İttihatçı grubun ve onların kurduğu teşkilat olan Karakol'un Millî Mücadele'yi yönlendirme konusunda çok güçlü çalışmalarının olduğunu da görmek icap eder.

Sivas Kongresi sırasındaki tüm açıklamalar ve tartışmalar, İttihatçıları, Karakolcuları ve Karakol Cemiyeti'nin başında yer alan Kara Vasıf Bey'i şaşırtmış olmakla beraber onu paniğe de uğratmamıştır. Hatta Mustafa Kemal Paşa'ya;

“Zat-ı Devletleri... Karakol nizamnamesindeki mevaddan şüphe buyurmakta iseniz de Karakol Teşkilatı'nın temin etmekte olduğu faydalardan biri, bu teşkilatın güya sizinle bir olmadığı zehabını düşmanlara vererek zahiren ayrı, hakikatte aynı yolda çalışmasına imkân bulmasıdır. Böylece galip devletlerin nazarlarında beraber olduğumuzu gizlemiş olacağız.”

demiş. Ancak Mustafa Kemal Paşa'da bunun üzerine;

“Karakol Teşkilatı rumuzuyla, talimatıyla ve hatta şahıslarıyla tarafımızdan ilga ve iptal edilmiştir. Vasıf Bey, bilmem lafımı anlayabildiniz mi?”¹⁹²

karşılığını vermiştir.

¹⁸⁹ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 323.

¹⁹⁰ Kemal Arıburnu, *Sivas Kongresi*, Ankara 1997, s. 83.

¹⁹¹ “Saadet ve selâmeti vatan ve milletten başka hiçbir maksadı şahsî takip etmeyeceğime, İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin ihyasına çalışmayacağıma, mevcut fruku siyasiyeden hiç birinin emelî siyasiyesine hâdim olmayacağıma vallâhi, billâhi.” Mahzar Müfit Kansu, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt: I, s. 219.

¹⁹² Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 324.

Sivas Kongresi'nde Karakol Cemiyeti'yle ilgili yapılan en yoğun eleştiri, aslında cemiyetin gizli bir yapıda olmasıyla ilgilidir. Ancak cemiyetin yapısı evvelinden beri bu şekildedir. Cemiyetin gizliliğe dayanan özelliği ile ilgili olarak, Ali Fuat (Cebesoy) Paşa en anlaşılır yorumu getirerek;

“İstanbul'un o tarihlerdeki hususiyeti nazar-ı itibara alınacak olursa bu merkez azalarının isim ve hüviyetlerinin gizli kalmasını tabii görmek lazımdır. Miralay Kara Vasıf Bey, Ankara'ya ve Sivas'a geldiği zaman gerek Cemiyetin merkezinden ve gerekse kimler tarafından teşkil edildiğinden bahsetmemiştir. Bununla beraber Baha Sait ve Refik İsmail beyler istisna edilecek olursa diğerleriyle iş üzerinde muntazam muahabemiz vardı.”

demmiştir.¹⁹³

Tüm tartışmalara rağmen Mustafa Kemal Paşa Karakol Cemiyeti'yle irtibatını yine de devam ettirmiştir.¹⁹⁴ Zira Karakol Cemiyeti ciddi bir güç durumundadır. Amerikan Mandası tartışmaları, Alaşehir Kongresi tartışmaları, Mustafa Kemal Paşa'nın desteklediği İzmit'teki çetecilerden Yahya Kaptan'ın 17 Ocak 1920'de öldürülmesi,¹⁹⁵ Trakya'daki birliklerin komutanı Cafer Tayyar Paşa üzerinden meydana gelen tartışma,¹⁹⁶ Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın İstanbul'da toplanması meselesine Mustafa Kemal Paşa'nın itirazına rağmen Karakol'un İstanbul ısrarı, Baha Sait Bey'in Bolşevik Ruslarla Karakol adına anlaşma yapması, Karakol Nizamnamesi'nin ordulara gönderilmesi gibi ciddi tartışmalara yol açan konulardaki anlaşmazlıklara rağmen Mustafa Kemal Paşa, Karakol'u kendi amaçlarına hizmet ettiği sürece mesele yapmamış ve tam olarak kontrolüne alamasa da, teşkilatın geniş

¹⁹³ Ali Fuat Cebesoy, *Millî Mücadele Hatıraları*, s. 374. Aslında Karakol Cemiyeti'nin, cemiyetin sınırlarını ifşa edenlerle ilgili idam hükmü sadece Karakol Cemiyeti'ne ait olmayıp, TBMM tarafından kurulan gizli yer altı gruplarının talimatnamelerinde de yer almıştır. Konu, TBMM kontrolünde kurulan ve Mim Mim Grubu olarak bilinen İstanbul Müdafaa-i Milliye Teşkilatı'nın talimatnamesinin dokuzuncu maddesinde şu cümlelerle ifade edilmiştir: “Millî teşkilatın maksad ve tertibatını ifşa edenler her kim olursa olsun hiyanet-i vataniye ile itham olunur”. Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ankara 1990, s. 198. 29 Nisan 1920'de kabul edilen Hiyanet-i Vataniye Kanunu'nda, hiyanet-i vataniyenin sonunun ne olduğu ise şu şekilde ortaya konulmuştur: “Madde 2- Bir fiil hiyanet-i vataniyye'de bulunanlar şaibem idam olunur.” <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hiyanet-i-vataniye-vatana-ihanet-kanunu-29-Nisan-1920/> (20 Ağustos 2021). Görüleceği üzere, Karakol Cemiyeti'nin bu konudaki hassasiyeti ile TBMM'ye bağlı gizli grupların hassasiyetleri arasında bir fark yoktur.

¹⁹⁴ Mustafa Kemal Paşa'nın bu reste rağmen karakol ile irtibatı devam etmiştir. Bu irtibatın şekli ve içeriği hakkında sadece Nutuk'ta yer alan 17 belge ciddi bilgiler vermektedir. Bu yazışmalar için Bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk, Vesikalar*, Cilt: III, 5. Baskı, İstanbul 1962. Vesika No: 178-179-180-181-182-184-197-198-203-204-229-230-230b-232-233-298-299. Sivas Kongresi sırasındaki tartışmalar ile bu belgeler yan yana getirildiğinde durum, Mustafa Kemal Paşa ile Karakol arasında bir “tertîp” yapıldığı ihtimaline de kapı aralamaktadır.

¹⁹⁵ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, s. 220. Yahya Kaptan meselesinin detayı için bkz. Murat Aydoğdu, “Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı I”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl: 2009, Cilt: 25, Sayı: 75, s. 605-634. Murat Aydoğdu, “Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı II”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Yıl: 2010, Cilt: 26, Sayı: 76, s. 155-200.

¹⁹⁶ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, s. 277. Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, s. 394.

istihbarat faaliyetlerinden ve ağırlığından son noktasına kadar faydalanmıştır. Olaya Karakol açısından bakıldığında ise Karakol Cemiyeti de Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğini kabul etmiştir veya etmek zorunda kalmıştır. Karakol'un bu kararı almasına yol açan bir diğer faktör ise, Talat Paşa'nın Berlin'den yazdığı ve Karakol'u, Mustafa Kemal'in yolunu izlemeye zorlayan mektubu olmuştur.¹⁹⁷

Tüm bunlarla birlikte ne Kara Vasıf Bey, ne de arkadaşları Karakol teşkilatıyla kastettikleri gayelerden ve bu teşekkülün nizamname ile azasına yüklediği vazifelerden vazgeçmemişlerdir. Bilakis, aynı yolda yürümeye devam etmişlerdir. Yine, "K.G." parolalı mühür kullanılmış, yine el altından kendi prensipleri üzerinde durmuşlardır.¹⁹⁸ İşin ilginç tarafı Kara Vasıf Bey, Mustafa Kemal Paşa'dan gördüğü çıkışlara rağmen Sivas Kongresi'nin oluşturduğu Heyet-i Temsiliye'ye üye seçilmiştir.¹⁹⁹ Bundan başka, Vasıf Bey'in milli hareket için yaptığı faaliyetlerden bir diğeri, Ali Rıza Paşa Kabinesi ile Heyet-i Temsiliye arasında gerçekleştirilen Amasya Görüşmeleri'ne katılmasıdır. Kara Vasıf Bey bu görüşmeye katıldığı gibi, imzalayanlardan da biri olmuştur.²⁰⁰ Amasya Görüşmeleri'nin yapıldığı zamanlardan bahseden 30 Ekim tarihli bir İngiliz istihbarat raporu da, Salih Paşa'nın eylemleri hakkında bilgi verirken; "Onun 25 Ekim'de İstanbul'a döndüğünü ve Mustafa Kemal'in kendisini temsil etmek üzere seçmiş olduğu Albay Kara Vasıf'ı da birlikte İstanbul'a götürdüğünü"²⁰¹ kaydetmiştir. Hatta, Amasya mülakatından sonra İstanbul'da bulunan bazı zevatin fikir ve mütalaalarının alınmasına karar verilmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın imzasıyla yazılan mektuplar Maliye Müfettişi Arif Bey'e gönderilmiştir. Mektupları alan Kara Vasıf Bey derhâl faaliyete geçerek temaslar yapmış, bu arada Sadr-ı Esbak Müşir Ahmet İzzet Paşa ile sabık Meclis-i Ayan Reisi Ahmet Rıza ve Nafia Nazırı Ferit beylerin mütalaalarını alarak, mutemet bir adamı ile Ankara'ya yollamıştır.²⁰²

Görüleceği üzere, Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa ile olan tartışmalarına rağmen Kara Vasıf Bey'in Mustafa Kemal Paşa ile irtibatı hiç kopmamıştır. Bunun en belirgin kanıtlarından bir diğeri, Kara Vasıf Bey'in 16 Kasım 1919'dan 28 Kasım'a kadar devam eden Sivas'taki gizli toplantıya katılması olmuştur. 28 Kasım'da, İstanbul'dan Sivas'a giden Kara Vasıf Bey'in getirdiği haberler dinlenmiştir. Ayrıca Kara Vasıf Bey, Said Molla'nın Frew'e yazdığı mektupların kopyalarını okumuş, Fransızlarla ve A.B.D. Yüksek Komiseri Bristol'la yaptığı görüşmeleri anlatmıştır.²⁰³ İstanbul'a döndüğünde ise milli teşkilatlanma faaliyetleri ile ilgili olarak teferruatlı bilgileri yine Mustafa Kemal Paşa'ya göndermeye devam etmiştir.

¹⁹⁷ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 160.

¹⁹⁸ Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, s. 325.

¹⁹⁹ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 74.

²⁰⁰ Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 252.

²⁰¹ Selahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, s. 43.

²⁰² Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, s. 91.

²⁰³ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, Ankara 1993, s. 245.

Mustafa Kemal Paşa'nın Karakol Cemiyeti'yle irtibatı, Osmanlı Meclis-i Mebusanı'nın 12 Ocak 1920'de İstanbul'da açılması sırasında da devam etmiştir. Meclis'in İstanbul'da açılması için gerekli olan tüm bilgiler Karakol tarafından Mustafa Kemal Paşa'ya gönderilmiştir. Nitekim Karakol'un bu dönemde lideri olan Galatalı Şevket Bey, milli hareketle İstanbul arasındaki ilişkilerle ilgili tüm sorunların çözümüne araç olmuş ve yine İstanbul'daki gelişmelerin güvenilir istihbarat kaynağı olarak davranmıştır.²⁰⁴ Mustafa Kemal Paşa ile Kara Vasıf Bey arasındaki çalışmalar artarak devam etmiştir. Hatta bu durum İngiliz istihbarat raporlarına da yansımıştır. 1920 yılı başlarında, İtilaf Devletleri'nin İstanbul'u fiilen işgal edeceklerine dair planları yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlayınca milli kuvvetler ve özellikle Karakol bu hususta çeşitli tedbirler almaya başlamış ve bu tedbirler, 22 Ocak 1919 tarihli bir İngiliz istihbarat raporunda; "*Ulusçuların İstanbul'u yitirme olasılığına karşı hazırlandıkları sabotaj, grev ve genel kargaşalık çıkarmak için planlar yaptıkları, bu davranışların Kara Vasıf'la Mustafa Kemal'in yaveri Yüzbaşı Cevat tarafından düzenleneceği*"²⁰⁵ cümleleriyle ifade edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa ile Karakolcu Kara Vasıf Bey arasındaki diyaloglar daha sonraki zamanlarda yine devam etmiş, İstanbul'un 16 Mart 1920'de işgalinden sonra tutuklanıp Malta Adası'na sürgün edilen Kara Vasıf Bey, bir buçuk yıl sonra serbest kalıp geri döndüğünde Mustafa Kemal Paşa tarafından Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun yönetim kurulu üyeliğine dahi seçtirilmiştir.²⁰⁶

Tüm bu gelişmelerin yanında Karakol Cemiyeti'nin dış ilişkilerdeki faaliyetleri devam etmiştir. Sivas Kongresi'nin hemen ertesinde 1919 Ekim'inde Karakol Cemiyeti'nin inisiyatifiyle, Uşak'ta bir kongre düzenlenmiştir. Kongre'nin hemen öncesinde ya da sonrasında Karakol Cemiyeti, İstanbul'da Kafkaslardan gelen bir Sovyet temsilciyle görüşerek Bolşeviklerin desteğini arkasına almaya çalışmıştır. Bu görüşmenin ardından tüm Türkiye'yi temsil iddiasında bulunan Uşak Kongresi Yürütme Kurulu ve Karakol Cemiyeti'nin tam yetkili temsilcisi Baha Sait Bey, Bolşeviklerle anlaşmak üzere Bakü'ye gitmiştir.²⁰⁷ Her ne kadar yapılan bu anlaşma Ruslar ve Heyet-i Temsiliye tarafından tanınmamış olsa da, gelinen nokta Karakol'un Milli Mücadele'deki yerini göstermesi açısından dikkate değerdir.

6. Karakol Cemiyeti'nin Sonu

Karakol Cemiyeti'nin dağılmasına giden süreçte, Kara Vasıf Bey ile Milli Kongre Cemiyeti Başkanı Göz Doktoru Esat Paşa arasındaki bir diyalogların etkisinden bahsedilir. Esat Paşa ile dostluğu olan Vasıf Bey, Esat Paşa'nın muayenehanesine sık sık gitmiş ve teşkilatla ilgili meseleleri konuşmuşlardır. Fakat Esat Paşa, gizli kalması gereken bazı sırları, dostlu-

²⁰⁴ Miralay Bekir Sami Günsav'ın *Kurtuluş Savaşı Anıları*, s. 251.

²⁰⁵ Selahi R. Sonyel, *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, s. 63.

²⁰⁶ Kemal Atatürk, *Nutuk 1919-1927*, s. 277.

²⁰⁷ Ahmet Demirel, *Birinci Mecliste Muhalefet*, s. 77.

ğuna ve samimiyetine güvendiği Hintli Müraceddin Bey'e nakletmiş ama bu Hintlinin, İngilizlerin Hindistan işlerine bakan İstihbarat Şefi Binbaşı Müraceddin olduğunu anlayamamıştır. Esat Paşa'nın verdiği bilgilerden dolayı cemiyet İstanbul'un 16 Mart 1920'deki işgalinde çok zor durumda kalmış ve üyelerin çoğu tutuklanmıştır.²⁰⁸ İstanbul'un 16 Mart 1920'de fiilen işgali aynı zamanda Karakol Cemiyeti'nin de sonunu hazırlamıştır. Nitekim 1920 Mayıs'ının sonuna gelindiğinde ise, İstanbul'daki İttihatçıların çoğu Malta'ya sürgüne gönderilmişlerdir. Sürgünler arasında mebuslar, Karakol'un önder kadroları, profesörler, gazeteciler ve eski İttihatçılar bulunmaktadır. Kara Kemal, Kara Vasıf ve Galatalı Şevket'in sürgünde ve Baha Sait'in yurt dışında yani Bakü'de olmaları sonucu, Karakol'un ilk merkez komitesi dağılmıştır.²⁰⁹

Karakol Cemiyeti'nin bir kısım üyeleri sürgüne gönderilirken, cemiyet üyelerinin bir kısmı Anadolu'ya kaçmış, cemiyet mensubu bazı şahıslar ise İstanbul'da gizlenmeyi başarmışlardır. Gizlenen Karakolcular, cemiyeti yeniden kurmak için çeşitli çalışmalar yapmışlardır. Bu isimlerden ilki, Yüzbaşı Emin Ali Bey olmuştur. Malta'ya gönderilmeden önce Bekirağa Bölüğü'nde bulunan Kara Vasıf Bey'den cemiyetin mührünü ve şifre anahtarını alan Pi-yaleli Yüzbaşı Emin Ali Bey, İkinci Heyet-i Merkeziye'yi teşkil etmek istemiştir. Fakat, İngilizlerin sıkı takibine maruz kalan Karakolcuların bu teşebbüsleri kısa bir zaman sonra başarısızlıkla neticelenmiştir. Öte taraftan, İstanbul'un işgali üzerine Anadolu'ya geçmiş bulunan Yenibahçeli Şükrü ve Yüzbaşı Dayı Mesud beyler, Anadolu ile İstanbul arasında irtibatı sağlayan geçiş yolları üzerinde kurdukları menzil hattı vasıtası ile teşkilatla münasebetlerini devam ettirmişlerdir.²¹⁰

Yeniden teşkilatlanmak isteyen Karakol Cemiyeti, Üsküdar Şubesi Reisi olan Erkanı Harbiye Kaymakamı Muğlalı Mustafa Bey'in riyasetinde Zabitan Grubu adını almıştır.²¹¹ Fakat bu çaba da, İngiliz istihbaratı için çalışan bir Hintli Mustafa Sagir ile ilişkisi nedeniyle baltalanmıştır. Sagir, Hindistan Halifelik Örgütü'nün bir delegeşi pozuna girerek Zabitan'ın özel bir hücre-sine sızmayı başarmıştır. Sonuçta bir kısım Zabitan üyesi daha tutuklanmıştır.²¹² İngiliz casusu Mustafa Sagir'in faaliyetleri nedeniyle cemiyet üyeleri Ankara'ya çağrılmış ve böylece bu cemiyet dağılmıştır. Dağılan grubun yerine 1920'de yine Kurmay Yarbay Muğlalı Mustafa ve arkadaşları tarafından "Yavuz Grubu" adıyla yeni bir grup kurulmuştur. Yavuz Grubu oldukça güç koşullar altında çabalarını devam ettirmiştir. Silah ve cephaneden ayrı olarak, Milli Ordu'nun ihtiyacı bulunan kilit personelden; 1920 yılında 1500, 1921

²⁰⁸ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s. 28.

²⁰⁹ Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 169.

²¹⁰ Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s. 132-133.

²¹¹ ATASE ARŞ, Klasör: 1533, Dos: 2, Fihrist: 17 (Nakleden: Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, s. 29).

²¹² Bilge Criss, *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, s. 169.

yılında 500 olmak üzere toplam olarak Anadolu'ya 2.000 subay geçirmiştir.²¹³ Karakol'un, Zabitan ve Yavuz grupları olarak bir müddet devam etmesinden sonra İstanbul ve Ankara arasındaki denetim, Ankara'ya bağlı M.M. (Mim. Mim)²¹⁴ Grubu'nun eline geçmiştir. M.M.'in etkinliklerinin daha önce Karakol tarafından yapılmış olması ve Mim Mim Grubu'nun denenmiş yolları kullanmış olması ise onun başarı oranını yükseltmiştir. Yine Karakol tarafından oluşturulmuş semt örgütleri bu grupların kısa zamanda kurulması ve güçlenmesinde önemli bir altyapı olmuştur.²¹⁵

Sonuç

1919-1922 yılları arasında Mustafa Kemal Paşa öncülüğünde gerçekleşen Milli Mücadele, çok önemli olaylara sahnedir. Milli Mücadele, halkımızın gencinden yaşlısına, memurundan bürokratına, kadınından erkeğine, sade vatandaşından fikir insanlarına, fakirinden zenginine hemen herkesin hatta hemen hemen her kesimin destek verdiği ve gücü nispetinde katkı sunduğu büyük bir siyasi, idari ve toplumsal olaydır. Birbirine inanmış ve tutunmuş bir toplumun, ortak idealler noktasından ivme kazanarak ve yüksek inisiyatif alan bir lider etrafında toparlanıp, bağımsızlığını öz varlığı ile elde etme yaklaşımıdır.

Milli Mücadele'nin ne olduğunu görebilmek için, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda Osmanlı Devleti'ne imzalatılan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütarekesi'ni dikkatle etüt etmek gerekmektedir. Osmanlı Devleti ile daha kesin anlaşmayı imzalamadan harekete geçen İtilaf güçleri, bir ateşkes anlaşması olan Mütareke'yi işgal anlaşmasına çevirdiler. Mondros Mütarekesi'ne göre, başta Osmanlı ordusu olmak üzere, kritik bütün kurumlara el koydular ve toprakların işgaline başladılar. Aslında durumun böyle olacağı daha harp yıllarında bu güçler tarafından belli de edilmiştir. Daha harp yıllarında Osmanlı Devletini yöneten İttihat ve Terakki Partisi mensuplarını hem savaş suçlusu ve hem de Ermeni Tehciri suçlusu ilan etmişlerdir. 1913-1918 yılları arasında Osmanlı yönetimini üstlenen İttihatçılar ise savaşın sonlarına doğru Almanların güçten düşmesini gördükten sonra durumun varacağı yeri anlamışlardır. Bu sebeple hem kendi mensuplarını korumak hem de muhtemel bir işgale karşı hazırlıklı olmak için gerekli plan ve programlar üzerinde çalışmalar yapmışlardır. Savaşın bitiminden sonra İttihatçı kadrolar üzerinden yeni bir mücadele vermeyi hedefleyen İttihatçı yönetim, kendilerine Balkan Savaşları'nı örnek almış, Balkan Savaşları'nın ikinci kısmında kazanıldığına inanarak, Birinci Dünya Savaşı'ndaki mağlubiyetin de bundan sonraki mücadele ile giderileceği amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çeşitli planlar yapılmış, kuruluşlar oluşturulmuştur. Özellikle yeni bir direnişin Mütareke şartları gereği resmi yapılanmayla değil, sivil bir hareket yaklaşımıyla yapılacağını hesaplamışlardır.

²¹³ *Türk İstiklal Harbi (T.İ.H.), İdari Faaliyetler*, Cilt: VIII, s. 109.

²¹⁴ İstanbul Milli Müdafaa-i Milliye Grubu demektir.

²¹⁵ Bülent Çukurova, *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, s. 33.

Karakol Cemiyeti, Mütareke şartlarında şekillenen bir uygulamadır. Önce İttihatçıları işgalcilerden korumak, sonra memleketin işgalden kurtarılmasına çalışmak ve bu sırada tüm İttihatçıları direnişe sevk etmek düşünceleriyle oluşan Karakol Cemiyeti, askeri disipline dayanan ama sivil görünümle hareket eden bir cemiyettir. İttihatçıların sivil ve asker tüm kadroları bu cemiyette vazife almıştır. Tahminen beş yüz bin mensubu olan İttihat Terakki Cemiyeti, kendisini güçlü şekilde Milli Mücadele'ye sokmuştur. Cemiyet, Müdafaa-i Hukuk yaklaşımıyla hareket etmeye çalışmıştır. Mustafa Kemal Paşa ile hem İstanbul'dayken önemli görüşmeler yapmışlar hem de Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya geçip Milli Mücadele hareketini başlatmasıyla birlikte çok önemli çalışmalara imza atmışlardır. Fakat Mustafa Kemal Paşa çizmiş olduğu istikamette giderken, Karakol bünyesinde toplanan İttihatçılar da önce işgalden kurtulma ve daha sonra tekrar iktidarlarını tesis etme yaklaşımıyla hareket etmişlerdir. Mustafa Kemal Paşa bu gücün farkındadır. Karakolcuların, Enver ve Talat paşalara gönülden bağlı olduklarını da iyi bilmektedir. Liderleri yurtdışına çıkmış İttihatçılar ise Mustafa Kemal Paşa'nın liderliği noktasında hemfikirdirler. Fakat Mustafa Kemal Paşa, Karakolcuların Milli Mücadele hareketini yönlendirici faaliyetleriyle karşılaşınca, duruma müdahalelerde bulunmuş ve Karakolcularla zaman zaman tartışmalar yaşamıştır. Bununla birlikte Karakol'un tüm potansiyelinden istifa etmeyi de bilmiştir.

Karakol Cemiyeti, Milli Mücadele'nin ihtiyacı olan nitelikli insan unsurunu İstanbul'dan Anadolu'ya kaçırmıştır, İstanbul ve çevresindeki Osmanlı silah ve cephane depolarını baskınlarla boşaltmış ve nakliye teşkilatları vasıtasıyla yine Anadolu'ya nakletmiştir. Karakol Cemiyeti, İstanbul'a yerleşen İtilafçı işgalcilere ve onların korumasındaki azınlık çetelerine karşı Müslüman ahaliyi korumuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın ihtiyacı olan tüm bilgileri ve raporları süratle Anadolu'ya göndermiştir. İlgili birimleri vasıtasıyla İstanbul'daki İtilaf güçlerine dair çok hassas bilgilere ulaşmış bunları Ankara'ya ulaştırmıştır. Başta İstanbul ahali olmak üzere, işgalcilere karşı yoğun propaganda faaliyetlerini organize etmiş, özellikle 15 Mayıs 1919'daki İzmir'in işgali sonrasında Türk ahaliyi işgallere karşı direnç gösterecek bir kıvama getirmiştir. İstanbul ile Ankara arasında güvenli bir haberleşme hattı ve karayolu ağı kurmuştur.

Milli Mücadele davasının başarıya ulaşması için ciddi faaliyetlerde bulunan Karakol Cemiyeti, 16 Mart 1920'de İstanbul'un işgaliyle sarsılmış, lider kadrosu tutuklanmış ve İngiliz istihbaratının çalışmaları sonucunda çoğu hücreyi deşifre olmuştur. Deşifre olan hücrelerin teşkilat bünyesine verdiği zarar yanında, İstanbul'un 16 Mart 1920'de kanlı bir işgale sahne olduğu ve Karakol Cemiyeti'ni sarsıntıya uğratan esas sebebin bundan kaynaklandığı bilinmelidir. Grubun ihyası için yeniden yapılanma çalışmalarına girilse de bundan istenilen sonuç elde edilememiştir. Sonunda Ankara'nın isteği üzerine, yine Ankara'nın kontrolünde olacak yeni yeraltı gruplarının oluşmasıyla birlikte Karakol'un tüm bilgi birikimi, tecrübesi ve insan unsuru Ankara'nın kontrolündeki gizli yeraltı gruplarına devredilecektir. Karakol Cemiyeti bu şekilde Milli Mücadele tarihi içerisindeki anlamlı yerini almıştır.

Kaynaklar

Arşiv Belgeleri

Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Arşivi (TİTEA), Kutu No: 299, Gömlek No: 34, Belge No: 34-2.

ATASE ARŞ, Klasör: 1533, Dosya: 2, Fihrist: 17, (Nakleden: Mesut Aydın, *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*.)

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (HTVD), Sayı: 20, Yıl: 6, Numara (No): 518.

Kitaplar, Makaleler

ADIVAR, Halide Edip: *Türk'ün Ateşle İmtihanı*, İstanbul 1962.

Ahmet İzzet Paşa: *Feryadım*, Haz. Süheyl İzzet Furgaç - Yüksel Konar, Cilt: II, İstanbul 1993.

ARIBURNU, Kemal: *Sivas Kongresi*, Ankara 1997.

ASLAN, Betül: "Yeni Belgeler Işığında Karakol Cemiyeti, Uşak Kongresi ve Karakol Cemiyeti'nin Bolşeviklerle Yaptığı Anlaşma", *Atatürk Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 1, Erzurum 2004.

ATATÜRK, Mustafa Kemal: *Nutuk 1919-1927*, Haz. Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Ankara 2000.

AVCIOĞLU, Doğan: *Türkiye'nin Düzeni*, 1. Kitap, İstanbul 1996.

AYDIN, Mesut: *Millî Mücadele Döneminde Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Tarafından Kurulan Gizli Gruplar ve Faaliyetleri*, İstanbul 1992.

AYDOĞDU, Murat: "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 75, Yıl: 2009.

_____ : "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı II", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 26, Sayı: 76, Yıl: 2010.

BAL, Mehmet Akif: "Millî Mücadele'de Üsküdar Özbekler Tekkesi", *Arşiv Dünyası Dergisi*, Sayı: 9, Ocak 2007.

_____ : *Millî Mücadele'nin Başlangıcında İttihatçıların Rolü (1918-1920)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü T.C. Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2001.

BAYAR, Celal: *Ben de Yazdım*, Cilt: I, İstanbul 1965.

BİRİNCİ, İhsan: "Millî Mücadelenin Kahramanı Yahya Kaptan", *Hayat Tarih Mecmuası*, Cilt: I, Sayı: 1, İstanbul 1978.

CAN, Fahri: "Karakol Cemiyeti Nasıl Kurulmuştu?", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: 4, Sayı: 48, İstanbul 1963.

CEBESÖY, Ali Fuat: *Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul 1953.

CRISS, Bilge: *İşgal Altında İstanbul 1918-1923*, 2. Baskı, İstanbul 1994.

ÇAVUŞOĞLU, Şeref: "İttihat ve Terakki'nin Gizli Planı", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: I, Sayı: 9, İstanbul 1962.

ÇUKUROVA, Bülent: "Kurtuluş Savaşında İstanbul Gizli Grupları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 5, Ankara 1986.

_____ : *Kurtuluş Savaşı'nda Haberalma ve Yeraltı Çalışmaları*, Ankara 1990.

DEMİREL, Ahmet: *Birinci Mecliste Muhalefet*, İstanbul 1995.

DİNAMO, Hasan İzzettin: *Kutsal İsyan*, Cilt: II, İstanbul 1986.

ERKAN, Hamza Osman: "İşgal Altındaki İstanbul'da Ayasofya'yı Kurtaran Kahraman", *Dün ve Bugün*, Cilt: II, Sayı: 32, İstanbul 1956.

ERTÜRK, Hüsamettin: *İki Devrin Perde Arkası*, İstanbul 1996.

Fuat Balkan'ın Hatıraları, Haz. Metin Martı, İstanbul 1998.

GİRAY, Muharrem: "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, Cilt: I, Sayı: 11, İstanbul 1962.

GÖKAY, Bülent: *Bolşevizm ile Emperyalizm Arasında Türkiye (1918-1923)*, Çev. Sermet Yalçın, İstanbul 1998.

GÖKBİLGİN, Tayyip: *Millî Mücadele Başlarken*, Cilt: I, Ankara 1959.

GÖZTEPE, Tarık Mümtaz: *Vahideddin Mütareke Gayyasında*, İstanbul 1994.

GÜRBÜZ, Musa: *Karakol Cemiyeti*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1987.

HİÇYILMAZ, Ergun: "Bozkurt" Yazarı Ajan Armstrong ve Casusluk Örgütleri, İstanbul 1997.

_____ : *Teşkilat-ı Mahsusa'dan MİT'e*, İstanbul 1990.

HİMMETOĞLU, Hüsnü: *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, Cilt: I, İstanbul 1975.

ILGAZ, Hasene: "Karakol Cemiyeti", *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, Sayı: 1, İstanbul 1981.

İDİKUT, İhsan: *Türk Lavrensleri*, İstanbul 1953.

İLERİ, Rasih Nuri: *Atatürk ve Komünizm*, İstanbul 1994.

İLGÜREL, Müçteba: *Millî Mücadele'de Balıkesir Kongreleri*, İstanbul 1999.

KANDEMİR, Feridun: *Atatürk'ün Kurduğu TKP ve Sonrası*, İstanbul 1965.

_____ : *Hatırladıkları ve Söyleyemedikleriyle Rauf Orbay*, İstanbul 1965.

KANSU, Mahzar Müfit: *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, Cilt: I, Ankara 1988.

KARA, Mustafa: *Tekkeler ve Zaviyeler*, İstanbul 1990.

KARABEKİR, Kazım: *İstiklal Harbimiz*, Cilt: I, İstanbul 1995.

KARABEKİR, Cemal: *Maçka Silahhanesi Hatıraları*, Haz. Aykut Kazancıgil, İstanbul 1991.

KIRZIOĞLU, Fahrettin: *Türk İnkılap Tarihi*, Erzurum 1977.

KUTAY, Cemal: *Talat Paşa'nın Gurbet Hatıraları*, Cilt: II, İstanbul 1983.

MANSEL, Philip: *Kostantinopolis, Dünyanın Arzuladığı Şehir 1453-1924*, Çev. Şerif Erol, İstanbul 1996.

MİSİROĞLU, Kadir: *Kurtuluş Savaşında Sarıklı Mücahitler*, İstanbul 1993.

Miralay Bekir Sami Günsav'ın *Kurtuluş Savaşı Anıları*, Haz. Muhittin Ünal, İstanbul 1994.

ÖZALP, Kazım: *Millî Mücadele*, Cilt: I, Ankara 1988.

ÖZDEMİR, Zekeriya: *Balıkesir Bölgesinde Millî Mücadele Önderleri*, Balıkesir 1998.

ÖZEL, Sabahattin: *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Millî Mücadele*, İstanbul 1987.

RAWLINSON, Alfred: *Adventures in the Near East (1918-1922)*, London 1924.

SARIHAN, Zeki: *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: II, Ankara 1993.

_____ : *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt: III, Ankara 1995.

SARIKOYUNCU, Ali: *Millî Mücadelede Zonguldak ve Havalisi*, Ankara 1992.

SELÇUK, İlhan: *Yüzbaşı Selahaddin'in Romanı*, Cilt: II, İstanbul 1995.

SOFUOĞLU, Adnan: *Kuva-yı Milliye Döneminde Kuzeybatı Anadolu*, Ankara 1994.

SONYEL, Selahi R.: *Kurtuluş Savaşı Günlerinde İngiliz İstihbarat Servisinin Türkiye'deki Eylemleri*, Ankara 1995.

_____ : *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, Cilt: I, Ankara 1995.

STODDART, Philip H.: *Teşkilat-ı Mahsusa*, Çev. Tansel Demirel, İstanbul 1993.

ŞAPOLYO, Enver Behnan: *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*, İstanbul 1944.

_____ : *Kuvayı Milliye Tarihi*, Ankara 1957.

ŞİMŞİR, Bilal: *British Documents on Atatürk (1919-1938)*, Volume 2, Ankara 1975.

TANSEL, Selahattin: *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt: II, İstanbul 1991.

TEMEL, Mehmet: *İşgal Yıllarında İstanbul'un Sosyal Durumu*, Ankara 1998.

TEVETOĞLU, Fethi: "Millî Mücadele Kahramanlarından Baha Sait Bey", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Cilt: VI, Sayı: 16, Ankara 1989.

_____ : *Millî Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1991.

TUNAYA, Tarık Zafer: *Türkiye'de Siyasal Partiler 1859-1952*, İstanbul 1995.

Türk İstiklal Harbi (TİH), İdari Faaliyetler, Cilt: VIII, Genelkurmay Başkanlığı Yayınları, Ankara 1975.

YERASİMOS, Stefanos: *Türk-Sovyet İlişkileri*, İstanbul 1979.

ZÜRCHER, Eric Jan: *Millî Mücadele'de İttihatçılık*: Çev. Nüzhet Salihoglu, 2. Baskı, İstanbul 1995.

Extended Abstract

The Secret Organization of the National Struggle: Karakol Society (1918-1920)

The National Struggle, which took place between 1919-1922 under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, was the scene of very important events. The National Struggle is a major political, administrative and social event in which almost everyone, from the young to the old, from the civil servants to the bureaucrats, from the women to the men, from the ordinary citizens to the intellectuals, from the poor to the rich, even almost every segment of our society supports and contributes according to their power. It is the approach of a society that believes and clings to each other, gaining momentum from the point of common ideals and gathering its independence around a leader who takes high initiative, with its own existence.

In order to see what the National Struggle was, it is necessary to carefully study the Armistice of Mudros, dated 30 October 1918, which was signed by the Ottoman Empire at the end of the First World War. Acting without signing a more definitive agreement with the Ottoman Empire, the Allied powers turned the Armistice, which was a ceasefire agreement, into an occupation agreement. According to the Armistice of Mudros, they seized all critical institutions, especially the Ottoman army, and began the occupation of the lands. In fact, it was made clear by these forces during the war years that this would be the case. They declared the members of the Union and Progress Party, which ruled the Ottoman Empire during the war years, both war criminals and Armenian deportation criminals. The Unionists, who undertook the Ottoman administration between 1913 and 1918, understood the situation where the situation would reach after they saw the decline of the Germans towards the end of the war. For this reason, they worked on the necessary plans and programs both to protect their own members and to be prepared for a possible invasion. The Unionist administration, which aimed to give a new struggle through the Unionist cadres after the end of the war, took the Balkan Wars as an example, believing that the victory in the second part of the Balkan Wars was won, and it was aimed that the defeat in the First World War would be eliminated with the next struggle. In this direction, various plans have been made and organizations have been established. In particular, they calculated that a new resistance would be made with a civilian movement approach, not with an official structure as per the terms of the Armistice.

The Patrol Society is also an application shaped by the terms of the Armistice. The Patrol Society, which was formed with the idea of firstly protecting the Unionists from the invaders, then trying to save the country from the occupation, and in the meantime, sending all the Unionists to the resistance, is a society based on military discipline but acting with a civilian appearance. All the civil and military staff of the Unionists took part in this association. The Committee of Union and Progress, with an estimated five hundred thousand members, put itself strongly into the National Struggle. The Society has tried to act with the approach of Defense of Law. They had important meetings with Mustafa Kemal Pasha while they were in Istanbul, and they also signed very important works when Mustafa Kemal Pasha went to Anatolia and started the National Struggle movement. However, while Mustafa Kemal Pasha was going in the direction he had drawn, the Unionists gathered under the Police Station acted with the approach of first getting rid of the occupation and then re-establishing their power. Mustafa Kemal Pasha is aware of this power. He also knows well that the police officers were devoted to Enver and Talat pashas. Unionists whose leaders went abroad agree on the leader-

ship of Mustafa Kemal Pasha. However, when Mustafa Kemal Pasha encountered the activities of the policemen that led the National Struggle movement, he intervened in the situation and had arguments from time to time with the policemen. However, he also took advantage of Karakol's full potential.

The Patrol Society smuggled thousands of qualified human elements needed by the National Struggle from Istanbul to Anatolia, emptied the Ottoman arms and ammunition depots in and around Istanbul with raids and transferred them to Anatolia again through the transport organizations. The Karakol Society protected the Muslim population against the Allied invaders who settled in Istanbul and the minority gangs under their protection. He quickly sent all the information and reports Mustafa Kemal Pasha needed to Anatolia. He obtained very sensitive information about the Entente forces in Istanbul through his relevant units and sent them to Ankara. He organized intense propaganda activities against the invaders, especially the people of Istanbul, and especially after the occupation of Izmir on May 15, 1919, he brought the Turkish population to a level that would resist the invasions. It has established a secure communication line and road network between Istanbul and Ankara. The Patrol Society, which carried out serious activities for the success of the National Struggle, was shaken by the occupation of Istanbul on March 16, 1920, its leadership was arrested and most of its cells were exposed as a result of the work of the British intelligence. Although restructuring efforts were undertaken for the revival of the group, the desired result could not be achieved. Finally, upon Ankara's request, with the formation of underground groups that would be under Ankara's control, all the knowledge, experience and human element of the Karakol were transferred to the secret underground groups under Ankara's control. In this way, the Karakol Society has taken its meaningful place in our National Struggle history.